

Sadut lapsen menetysten tulkkeina ja selviytymisen keinojen tarjoajina

Sanna Heinoja

Aikuiskasvatustieteen / Erityispedagogiikan / Kasvatustieteen / Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma / proseminarityö
Kevätlukukausi 2019
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jyväskylän avoin yliopisto

TIIVISTELMÄ

Heinoja, Sanna. 2019. Tutkielman nimi. Varhaiskasvatustieteen kandidaatin-tutkielma / proseminarityö. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. 45 sivua.

Sadut ovat lapsen tunne-elämän kannalta tärkeä mielikuvituksen kehittäjä ja samaistumisen kohteiden tarjoaja. Hans Christian Andersen on yksi tunnetuimpia sadunkertojia, joka on vaikuttanut sadunkerronnan ja lastenkirjallisuuden kehitykseen merkittävästi. Tässä tutkimuksessa selvitän, millaisia menetyksiä H. C. Andersenin sadut sisältävät ja millaisia tunne-elämään liittyviä menetyksistä selviytymisen keinoja ne lapselle tarjoavat.

Tutkimus on toteutettu laadullisena sisällönanalyysinä, jossa aineistona on käytetty Andersenin suuren satukirjan (1990) satuja, joista on tutkimuksessa mukana 62 satua. Saduista on valittu viisi esimerkkisatua, joista on poimittu lukijalle tekstiesimerkkejä. Saduista on muodostettu pää- ja alaluokkia ja lopuksi muodostettu synteesi.

H. C. Andersenin saduista löytyi ihmissuhteisiin, omaan itseen sekä omaisuuteen ja sosiaaliseen asemaan liittyviä menetyksiä. Erityisesti ihmissuhteiden menetyksissä esiintynyt kuolema on lapselle vaikeasti käsitettävä. Saduista löytyy toimintaan ja ajattelun muutokseen liittyviä selviytymisen keinoja. Selviytymisen keinot liittyvät menneiden tapahtumien hyväksymiseen, toimijuuteen nykyhetkessä sekä oman itsen uudelleenmäärittelyyn ja toivon säilyttämiseen tulevaisuudessa.

H. C. Andersenin sadut tarjoavat lapselle laajan kirjon elämässä tapahtuvia menetyksiä ja paljon tärkeitä selviytymisen keinoja, joista kuvastuvat mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään, toivo ja rohkeus unohtamatta jännitystä ja huumoria.

Asiasanat: sadut, menetykset, lapsi, H. C. Andersen, selviytyminen

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	SADUT TUNTEIDEN TULKKEINA	6
2.1	Sadut ja H. C. Andersenin maailma	6
2.1.1	Sadun määritelmät ja tehtävät.....	6
2.1.2	H. C. Andersen henkilönä ja sadunkertojana	7
3	LAPSI JA MENETYKSET	11
3.1	Lapsen maailman menetykset.....	11
3.1.1	Menetykset ja tunnereaktiot	11
3.2	Menetyksistä selviytymisen keinot	14
3.2.1	Lapsen luontaiset menetyksistä selviytymisen keinot.....	14
3.2.2	Sadut menetyksistä selviytymisen oppaina	16
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
4.1	Tutkimusongelmat, lähestymistapa ja menetelmät	17
4.1.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	17
4.1.2	Tutkimuksen tarkoitus ja lähestymistapa.....	17
4.1.3	Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä	18
4.2	Tutkimusaineisto.....	20
4.2.1	Tutkimusaineiston kuvaus.....	20
4.2.2	Aineiston luokittelu ja karsinta	22
4.3	Eettiset ratkaisut.....	26
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	27
5.1	Saduista löytyneet menetykset	27
5.1.1	Läheisten menetykset	28
5.1.2	Aineellisen tai henkisen omaisuuden menetys.....	29
5.1.3	Itseen liittyvät menetykset	30
5.1.4	Tavoitteiden toteuttamiseen liittyvät menetykset.....	31
5.1.5	Sosiaaliseen statukseen liittyvät menetykset	32
5.1.6	Menetysten synteesi.....	33
5.1.7		
5.2	Saduista löytyneet menetyksistä selviytymisen keinot.....	34
5.2.1	Selviytymisen keinojen määritelmät	34

5.2.2	Asennoitumisen keinot.....	35
5.2.3	Toimintaan liittyvät keinot	36
5.2.4	Selviytymisen keinot ajallisesta perspektiivistä	37
6	POHDINTA.....	43
6.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	43
6.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet	45
	LÄHTEET	47

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tarkastelen menetyksiä ja sitä, miten niistä selviydytään H. C. Andersenin saduissa. Andersenin sadut valitsin tutkimusaineistoksi, koska ne edustavat merkittävää länsimaisen kerronnan perinnettä ja ovat kaikille tuttuja ja jatkuvasti uudelleenjulkaistuja.

Havainnoin millaisia erilaisia menetyksiä sadut sisältävät ja pohdin niiden merkitystä lapsen tunne-elämän kehityksessä. Tutkailen myös, miten sadut voivat edesauttavat menetyksen olemassaolon ymmärtämistä ja millaisia menetyksistä selviytymisen keinoja ne lapselle tarjoavat.

Teoriaosassa tarkastelen satujen merkitystä lapsen tunne-elämän kehittäjänä ja ajattelun laajentajina. Kerron myös tietoja H. C. Andersenin omasta elämästä ja hänen merkityksestään satujenkirjoittajana. Lisäksi paneudun menetyksiin yleisellä tasolla ja niihin keinoihin, joita lapsi luontaisesti käyttää niistä selviytymiseen. Nostan erityisesti esille kuoleman käsittämisen ja siitä puhumiseen liittyvät erityiset haasteet.

Toteutan tutkimuksen analyysin käyttäen menetelmänä sisällönanalyysia. Kuvailen aineiston karsintavaiheet, pilkon satuaineiston erilaisiin ylä- ja alaluokkiin, joista kokoan uudelleen synteessin, joka näkyy tutkimuksen johtopäätöksissä ja joka yhdistyy alussa käsiteltyyn teoria-aineistoon. Läpi tutkimuksen käytän esimerkkisatuja, jotka poimin aineistosta edustamaan muutamaa selkeää esimerkkiä, joiden avulla lukijan on mahdollista seurata ajatteluani ja tekemiäni päätelmiä. Lyhyet juonikuvaukset kustakin esimerkkisadusta löytyvät liitteestä 1, mihin suosittelen lukijaa tutustumaan ihan aluksi.

Esimerkkisadut ovat:

Villijoutsenet

Kihlatut (tunnettu myös nimellä Hyrrä ja pallo)

Todellinen prinsessa (tunnettu myös nimellä Prinsessa ja herne)

Tyttö joka astui leivän päälle

Sikopaimen

2 SADUT TUNTEIDEN TULKKEINA

2.1 Sadut ja H. C. Andersenin maailma

2.1.1 Sadun määritelmät ja tehtävät

Mielikuviutusmaailma katsotaan usein lapsuuden osaksi, joka häviää kypsymisen myötä. Ihmiset menettävät kykynsä iloita maailman pienistä ihmeistä ja se on jollakin perustavanlaatuisella tavalla peruuttamaton kehitys. (Whitley 2000, 13.) Tämä kyky elämän ihmeistä nauttimiseen on yhteydessä satuihin, jotka on pääosin suunnattu lapsille.

Satua on tarkkarajaisesti vaikeaa määritellä. Satu on yleisellä tasolla kerroman taidetta, jossa on mukana useita episodeja ja normaalin tajunnan ylittäviä kokemuksia. Useimmiten saduissa yliluonnollisia asioita tapahtuu hyvin todentuntuisessa maailmassa. Satujen maailmassa yliluonnolliset tapahtumat hyväksytään kuuluviksi elämään ja niihin suhtaudutaan täysin luontevasti. (Ylönen 2000, 9-10.)

Saduissa halutaan myös osoittaa, miten elämä tulisi elää. Tarinoiden tehtävä on siis sekä ilahduttaa että antaa ohjeita. Lasten kasvatuksessa pyritäänkin myös yleisesti oikeudenmukaisuuden, suvaitsevaisuuden, reiluuden, kunnioituksen ja kunniallisuuden opettamiseen. (Bearne 2000, 183.)

Saduissa on usein tietty, selkeä ja toistuva rakenne. Yleensä ne sisältävät jonkin kriisin, joka ratkaisee päähenkilön ongelmat. Kriisin jälkeen hänen elämässään tapahtuu merkittävä muutos, joka on väistämätön sadun tehtävän onnistumiselle tai vaikeuksien voittamiselle. (Ylönen 2000, 12-13.)

Tällaista sadussa tapahtuvaa kriisiä menetyksen muodossa ja sen jälkeistä vaikeuksien voittamista tässä tutkimustyössä lähden tarkastelemaan. Satujen päähenkilöt kokevat jonkin menetyksen, reagoivat siihen ja tavalla tai toisella selviytyvät uudesta tilanteesta käyttämällä erilaisia selviytymisen keinoja.

Lasten "satuikä" kattaa noin 4-8 -vuotiaat, mutta lapsen elämäntilanne, kehitystaso ja ominaisuudet vaikuttavat hänen kiinnostukseensa satuja kohtaan. Satujen avulla on mahdollista edistää monien asioiden oppimista, mutta

keskeisin asia on lapsen tunne-elämään vaikuttaminen. (Ylönen 2000, 7.) Lapsen on tärkeää oppia omista ja muiden tunteista ja niiden käsittelystä. Menetyksen kokeminen aiheuttaa useimmiten voimakkaita tunteita.

Sadut tarjoavat myös lapselle mahdollisuuden turvalliseen pelkäämiseen. Lapsi kokeilee omia rajojaan ja sitä, mihin asti hän uskaltaa kulkea. Tarinaan heittäytyminen voi pelottaa ja jännittää, mutta tuottaa saavutuksen tunnetta, kun siihen uskaltaa. Satu antaa näin valmiuksia kohdata elämän haasteita iloa tuottavalla tavalla. (Ylönen 2000, 29.) Menetyksen kokeminen on yksi lapsen pelon aihe, joka on turvallista kohdata sadussa.

Sadut ja myyttiset kertomukset ovat toisaalta mielikuvitusta, toisaalta ne ovat myös tuttuja ja näin lukijalleen turvallisia. Niissä on yksilöitä, joilla on samanlaisia ajatuksia ja tunteita kuin sinulla ja minulla. Päähenkilöt joutuvat keskelle moninaisia jännitteitä, ristiriitaisuuksia ja intohimoja, mutta usein maagisesti pääsevät siirtymään rohkeutensa avulla pois niiden keskeltä. (Bearne 2000, 188.) Sadut voivat edistää lapsen hyvinvointia ja henkistä kehitystä. Lapsi löytää samaistumisen kohteita päähenkilöistä, jotka satujen edetessä oppivat luottamaan itseensä ja uusin löytämiinsä ystäviin. (Ylönen 2000, 28.)

Käyttämällä taiteen keinoja sadut ja myytit muodostavat raa'an ja uhkaavan todellisuuden lomaan hienon tarinalangan, joka tunnustaa pelottavan todellisuuden olemassaolon, mutta muuntaa sen mielikuvituskertomuksiksi, joiden avulla sitä on helpompi hallita. (Bearne 2000, 187.) Sadut voivat siis toimia lasten kokemusten suodattajina ja sanoittajina. Lapsi ei aina myöskään osaa kohdata tunteitaan suoraan, vaan tarvitsee ikään kuin sijaiskokemuksia niiden käsittelyn tueksi. Näin on menetysten kohtaamisenkin kohdalla.

2.1.2 H. C. Andersen henkilönä ja sadunkertojana

Hans Christian Andersen syntyi vuonna 1805 Tanskan Odensessa köyhään suutarin ja pyykkäriin perheeseen. Hänen perheeseensä kuului myös isoäiti. Andersen menetti oman isänsä ollessaan 11 vuotta vanha. (Satuhelmiä 2007, 109.) Perheen isä piti säätyynsä nähden paljon lukemisesta ja luki pojalleen satuja. Isoäitinsä mukana hän pääsi tutustumaan erilaisiin elämässä kovia koke-

neisiin ihmisiin, jotka kertoivat hänelle satuja ja tarinoitaan. Tämä vaikutti suuresti hänen tuotantonsa kehitykseen myöhemmin elämässä. (Ylimartimo 2005, 13-15.)

Monessa Andersenin saduista eläkin viisas isoäidin hahmo. Esimerkiksi Lumikuningatar, Pieni merenneito ja Pieni tulitikkutyttö sisältävät tällaisen hahmon. Isoäitinsä hoitama sairaalan puutarha esiintyy myös muistumina lukuisissa puutarhoihin liittyvissä kuvauksissa. Toinen Andersenin kohtaama

vaikuttava miljöö oli teatteri, jossa hän havaitsi selkeät luokkaerot: eturiviin istumaan pääsivät varakkaat, köyhät seisoivat takarivissä. (Ylimartimo 2005, 15-16.)

Isän kuolema vuonna 1816 Andersenin ollessa 11-vuotias, oli dramaattinen tapahtuma, joka jätti syvät jäljet. Tapahtumiin liittyi, että äiti lähetti poikansa kysymään apua lääkärin sijaan pelottavan poppaeukon luokse, joka teki taitojaan ja väitti pojan tapaavan kotimatallaan tämän haamun. Isä kuoli vasta kolme päivää myöhemmin, mutta pojan järkytys oli joka tapauksessa suuri. (Ylimartimo 2005, 17-18.) Andersenin voi siis sanoa kohdanneen menetyksen ja surun omakohtaisesti jo nuorena, mihin on löydettävissä paljon yhtymäkohtia hänen tuotannostaan.

Andersen aloitti ansaintansa huvittamalla porvariperheitä laulullaan ja pääsi teini-ikäisenä muutamaaan pieneen teatterirooliin. Hän julkaisi ensimmäiset runonsa 1827, pääsi seuraavana vuonna ylioppilaaksi ja ystäväystyi useiden tulevien tukijoidensa kanssa. Hän opiskeli yliopistossa menestyksellisesti filosofiaa ja filologiaa ja sai julkaistua muun muassa näytelmän. Andersen rakastui onnettomasti useita kertoja ja matkusteli koko aikuisikänsä ajan. (Satuhelmiä 2007, 109-112.)

Vuonna 1835 syntyi Andersenin läpimurto romaanin muodossa. Samana vuonna julkaistiin hänen ensimmäinen satukokoelmansa, jossa olivat mukana muun muassa sadut Prinsessa ja herne ja Tulukset. Andersen keräsi mainetta ja matkusteli ympäri Eurooppaa ja tapasi korkea-arvoisia henkilöitä. Viimeinen satukokoelma ilmestyi vuonna 1874. Andersen kuoli seuraavana vuonna 70-vuotiaana. (Satuhelmiä 2007, 113-118.)

Henkilönä Andersenin aikalaiset kuvasivat sekä rakastettavaksi että risti-riitaiseksi. Hän oli eräänlainen ikuinen lapsi, joka lakkaamatta kiinnitti saduissaan huomion yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Hän loi pohjaa uudenglaisille taidesaduille, joissa oli paljon vaikutteita kansansaduista, mutta joissa etäännyttiin romanttisesta kerrontaperinteestä. (Satuhelmiä 2007, 10-11.)

Andersenin sadut

Monet Andersenin satujen teemat on oikeastaan suunnattu aikuisille. Niistä löytyy ihmisen kamppailua oman tiensä tai itsensä löytämiseksi, kysymyksiä Jumalasta ja kuolemattomuudesta sekä piilotajunnan ilmiöistä. Sadut toimivat psykologisena analyysinä ihmisen toiminnan lähtökohdista ja ajatuksista. Ne sisältävät elämän suuria teemoja pienoiskoossa. Niissä käsitellään esimerkiksi luontoa, rakkautta ja seksuaalisuutta. (Ylimartimo 2005, 75.) Andersenin saduissa toistuvat myös synnin, häpeän, armon ja uhrautuvaisuuden uskonnolliset teemat. (Satuhelmiä 2007, 10.)

Andersen itse korosti satujensa soveltumista kaiken ikäisille, vaikka hän loikin nimenomaan lapsille suunnattujen satujen genren. Sadut sisälsivät lapsia naurattavia yksityiskohtia, joita kirjailija itse kutsui ”täyteaineeksi”, kun aikuisia kiinnosti enemmän satujen syvempi sanoma. (Ylimartimo 2005, 75.) Esimerkiksi sadussa Keisarin uudet vaatteet muistan itsekin lapsena eniten miettineeni sitä noloutta, että aikuiset ihmiset teeskentelivät näkevänsä vaatteet ja miten keisari olikin nolosti alasti. Aikuisena ymmärsin sadun todellisen sanoman, joka on nerokasta yhteiskunnalliseksi kritiikiksi ymmärrettävissä olevaa satiiria ihmisten laumassa toimimisesta ja hyväuskoisuudesta.

Monien satujen teemana on yhteiskunnallinen arvoaseman nousu, joka voi tapahtua päähenkilön rohkeuden avulla tai narraamalla leikinomaisesti. Osa saduista, jotka suomennettiin vasta myöhemmin, ovat rakenteeltaan selkeän epäyhtenäisiä ja tilanteet ja hahmot eivät aina sulaudu toisiinsa saumattomasti. Andersenin kerronta on usein polveilevaa ja sivupoluille eksyvää. (Satuhelmiä 2007, 10, 13-14.)

Usein Andersenin sadut pitävät sisällään piilotajuisten voimiensa kanssa sopusointuun pääsemisen. Ihminen löytää itsensä, todellisen olemuksensa,

vaikka ei saavuttaisikaan alkuperäistä toivettaan, jota lähtee ensin tavoittelemaan. (Ylimartimo 2005, 102.)

Andersenin saduista on osan tutkijoista mukaan hyväksytty yleiseksi kulttuuriperinnöksi vain 10-12 satua. Nämä ”suursadut” on julkaistu kerran toisensa jälkeen eri kokoelmissa ja muita on julkaistu enemmän osana kokoomateoksia. Nämä suursadut ajoittuvat mielenkiintoista kyllä Andersenin satutuotannon alkupuoleen ja levisivät käännöksinä hyvin nopeasti kaikkialle maailmaan. (Ylimartimo 2005, 82.) Suursatujen määrittely on kuitenkin vaikeaa ja vaihtelee sen mukaan, kuka on asian arvioija.

H. C. Andersenin merkitys muihin kirjailijoihin ja erityisesti satujen kirjoittajiin on ollut merkittävä. Viittauksia ja yhtymäkohtia löytyy esimerkiksi Oscar Wilden, Selma Lagerlöfin, L. M. Montgomeryn, C. S. Lewisin, Antoine de Saint-Exupéryn, Astrid Lindgrenin sekä suomalaisen satusetä Sakari Topeliuksen lastenkirjoista. Myös Anni Swanin saduista löytyy yhtäläisyyksiä Andersenin klassikkosatuihin. (Ylimartimo 2005, 114-119, 123.)

Andersenin sadut ovat siis merkittäviä uranuurtajia monessakin mielessä ja osa länsimaista kulttuuriperintöä. Ne ovat kasvattaneet sukupolven toisensa jälkeen ja satuja edelleen julkaistaan jatkuvasti uusina painoksina ja versioina. Andersenin saduilla on täten edelleen hyvin merkittävä asema lasten ajatusten muokkaajina. Tämän vuoksi hänen satujensa valinta tutkimuskohteeksi oli perusteltu.

3 LAPSI JA MENETYKSET

3.1 Lapsen maailman menetykset

3.1.1 Menetykset ja tunnereaktiot

Menettämisellä tarkoitan tässä tutkimuksessa jonkin asian tai ominaisuuden kadottamista, jotakin kielteistä, tappion kokemista. Menetys voi koskea jotakin, joka ihmisellä on tai jotakin sellaista, jota hän toivoo saavuttavansa. Tässä tutkimuksessa menetyksellä ymmärretään jonkin itselle tärkeän häviämistä, olemassaolon lakkaamista tai kadottamista tai toivon menetystä jonkin itselle tärkeän saavuttamisesta.

Lapsi kokee aivan yhtä voimakkaita tunteita menetyksiä kohdatessaan kuin aikuinenkin. Erona on, että lapsen kognitiiviset ja emotionaaliset valmiudet menetyksen kohtaamiseen ovat vasta kehittymässä. Tämän vuoksi hän tarvitsee apua niiden käsittämiseen ja käsittelyyn.

Menetyksiä tapahtuu lapselle eri tasoilla jo hyvin varhaisesta vaiheesta lähtien. Hänet esimerkiksi vieroitetaan rintaruokinnan tuomasta läheisyydestä. Kun hän oppii ryömimään, vähenee fyysisen läheisyyden määrä sylissä pidon harventuessa. (Kehoe-Biggs 2007, 65.) Tällaiset menetykset ovat osa kasvamista ja kehitystä ja ovat välttämättömiä jokaiselle.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen kuitenkin sellaisia menetyksiä, jotka eivät ole luontaisia kasvuun ja esimerkiksi aikuiseksi kehittymiseen liittyviä tapahtumia, vaan elämän vastaan tuomia, ei-toivottavia ja usein yllättäviä sattumuksia. Käsittelen menetyksiä potentiaalisina tapahtumina, joiden olemassaolo lapsen on tärkeää ymmärtää osana elämän todellisuutta. En pohdi laajemmin varsinaista surutyötä, jota lapsi joutuu läpikäymään todellisen menetyksen kohdatessaan.

Lapset voivat menettää perheenjäseniä tai kotinsa, ystävänsä ja laajemman perhepiirinsä tai oman tutun koulunsa. Nämä ovat konkreettisia menetyksiä, joihin liittyy jokin selkeästi ymmärrettävä elämän osa-alue. Hän saattaa myös hukata itselleen tärkeitä tavaroita. Näiden lisäksi saattaa kuitenkin ilmetä erilai-

sia vaikeammin tunnistettavia menetyksiä, kuten vaikutusmahdollisuuksien menetys ja tai henkisen perinnön menettäminen. (McCorkle & Yanosy 2007, 116-117.)

Lapsi voi kokea vanhempiansa avioeron, vammautumiseen johtavan sairastumisen, hylkäämisen tai muita traumaattisia menetyksiä. (Granot 2005, 32.) Menetykset voivat siis kohdistua joko lapseen itseensä, hänen läheisiinsä, hänen sosiaaliseen asemaansa tai kotiinsa ja omaisuuteensa.

Menettämisen aiheuttamat monenlaiset tunteet ja ajatukset saattavat olla ristiriitaisia keskenään. Tunteita voivat olla esimerkiksi suru, kaipaus, viha, häpeä, syyllisyys, hylätyksi tuleminen, helpotus, pelko, tunnottomuus tai rakkaus. Joskus psykososiaalisena reaktiona henkilö eristyy muista. (Salo-Chydenius 2016, 2.) Tunteet ovat osa sosiaalisia ja kulttuurisia diskursseja, joiden sisällä ne ilmenevät. (Anderson 2001, 135.)

Lastenkirjallisuudessaakin pyritään käsittelemään erilaisia menetyksiin liittyviä tunteita. Poling ja Hupp (2008, 167, 172.) tutkivat 40 kuolemaan liittyvää, 4-12 -vuotiaille suunnattua lastenkirjaa vuosien 1986-2004 väliltä. Kirjoista esiin nousi laaja valikoima tunteita, kuten surua ja myös monimutkaisempia tunne-reaktioita, kuten kaipausta ja syyllisyyttä.

Suru saattaa raastaessaan tukahduttaa unelmia ja saada toivon hyvästä tulevaisuudesta sammumaan. Surukokemuksen kärsivällinen ja kiireetön työstäminen saattaa auttaa itsestä uusien puolien ja mahdollisuuksien löytämisessä. Tuloksena saattaa olla myös lisääntynyt kyky vastaanottaa muiden apua ja kasvava myötätunto toisia kohtaan. (Salo-Chydenius 2016, 2.)

Lapsen tulkinnat menetyksistä – esimerkkeinä kuolema ja avioero

Yksi tärkeä esimerkki menetyksen käsittämisestä on lapsen käsitys kuolemasta ja kuolemasta. Kuolema on suuri ja lopullinen tapahtuma, peruuttamaton ja kertakaikkinen. Se on myös useiden satujen teemana ja yksi merkittävimmistä menetyksistä, joita elämä voi tuoda tullessaan. Se toimii tässä myös esimerkkinä lapsen menetyksen käsittämisestä.

Biank & Ford (2006, 68) esittävät, että kun lapselle kerrotaan, että hän tulee näkemään kuolleen läheisensä uudelleen hengellisessä maailmassa, ymmärtä-

vät isommat lapset, että ruumis ja henki ovat toisistaan erillisiä asioita. Pienille lapsille voi olla vaikeaa käsittää, että kuinka he voivat "nähdä" rakkaansa uudelleen, jos hänen ruumiinsa on kuollut. Lapsen abstraktin ajattelun kehityksellä on merkittävä rooli kuoleman ymmärtämisessä ja on hyvin tärkeää, että asiat selitetään hänelle mahdollisimman konkreettisella tavalla. (Biank & Ford Sori 2006, 68.)

Jeanne Katz (2001) lainaa unkarilaisen Maria Nagyn (1951) tutkimusta erikäisten lasten reagoinnista kuolemaan 1950-luvun aikana. Tutkimuksen mukaan lasten kuoleman käsittelyllä on kolme ikävaihetta. Ensimmäinen koskee viisivuotiaita ja sitä nuorempia. Siinä lapset ovat uteliaita kuolemaa kohtaan ja miettivät, mitä ruumiille tapahtuu. Lapsi usein rinnastaa kuolleen olemisen nukkumiseen, koska ruumis ei fyysisesti eroa elävästä. Tässä vaiheessa lapset eivät yleensä käsitä kuoleman lopullisuutta. (Katz 2001, 145.)

Toisessa vaiheessa 5-9 -vuotiaat lapset ymmärtävät kuoleman lopullisuuden ja elämän päättymisen. Tässä iässä lapset usein käsittävät kuoleman Nagyn mukaan henkilöksi, joka vierailee öiseen aikaan. He ymmärtävät kuoleman vällettäväksi ja onnekkaiden ihmisten pystyvän narraamaan sitä sekä jopa pakenemaan siltä. Kolmannessa vaiheessa, joka käsittää vuodet yhdeksästä ylöspäin, kuolema on lasten mielessä sekä lopullinen että myös väistämätön tapahtuma kaikille eläville olennoille. (Katz 2001, 145.)

Gutierrez, Miller, Rosengren ja Schein (2014, 58) selvittivät lasten omia käsityksiä kuolemasta ja heidän näkemyksiään siitä, miten haluaisivat vanhempinsa puhuvan aiheesta. Lasten toiveissa vanhempien kuolemasta kertomisessa esiin nousivat faktojen ja selitysten antaminen. Toinen eniten esiintynyt toive oli lohdutuksen antaminen. Mitä vanhempi lapsi oli (tutkimukseen osallistui 4-, 5- ja 6-vuotiaita), sitä enemmän näitä asioita toivottiin vanhemmilta.

Lasten vanhemmilta selvitettiin, millä tavalla he vastaavat lapsen kuolemaa koskeviin kysymyksiin ja havaittiin, että tiedon jakamisen lisäksi vanhemmat myös lohduttelivat lapsia ja erityisesti uskonnollisuuteen liittyvä vakuuttelu oli tavallista. Tutkijoiden mukaan tämä osoittaa, että lasten kuolemaan liittyvä ymmärrys ei synny tyhjiössä. Toisaalta vanhempien vastaukset ja las-

tenkirjallisuuden maailma saattavat myös rajoittaa lasten pääsyä kuolemaan liittyviin asioihin, koska taipumuksena on suojella heitä, mikä johtuu ajatukselta, ettei lapsilla ole vielä tarvittavia tunne-elämään ja kognitiiviseen ajatteluun liittyviä resursseja kuoleman käsittelyyn. (Gutierrez ym. 2014, 60.)

Lapsen on tärkeää oppia kuolemasta, että se on universaali, eli kaikki ihmiset, myös hyvät, kuolevat. Kuolema on myös pysyvä ja palautumaton – lapsi ei voi saada kuollutta takaisin toivomalla, rukoilemalla tai käyttäytymällä hyvin. Lisäksi hänen tulee ymmärtää, ettei kuollut enää tunne mitään, ei palele tai tunne kipua. Nämä tosiasiat omaksutaan vaiheittain, prosessi on kytköksissä lapsen ajattelun kehitykseen. (Poijula 2007, 98.)

Läheisten ihmissuhteiden muutosten pysyvyys voi olla muutenkin lapselle haastava asia. Esimerkiksi avioerotilanteessa lapsen tulee selvästi pystyä ymmärtämään sen konkreettinen merkitys. Kyseessä ei ole tilanne, jossa vanhemmat riitelevät ja sitten sopivat. Lapsi helposti kokee, että hän itse voisi ”korjata” perheen hajoamisen, mutta hänen tulee saada ymmärrys siitä, että ero on pysyvä ja sitä ei voi peruuttaa ja että nyt hänen vanhempansa eivät enää asu yhdessä eivätkä kuulu enää samaan perheeseen. Lapsen on tärkeää lakata toivomasta vanhempien palaamista yhteen ja hyväksyä uusi elämäntilanne. (Grannot 2005, 32.)

3.2 Menetyksistä selviytymisen keinot

3.2.1 Lapsen luontaiset menetyksistä selviytymisen keinot

Menetysten kokeminen edellyttää selviytymistä ja elämän jatkumista eteenpäin. Se on kuitenkin menetyksen tasosta ja tyypistä riippuen haasteellista ja on tärkeää, että lapsi pystyy löytämään itselleen mielekkäitä selviytymisen tapoja ja malleja.

Suruun liittyy kipua, jota pienten lasten on vaikea kestää. Sen vuoksi he usein saattavat näyttää siltä, ettei tapahtuma vaikuta heihin. Lapsi käsittelee vaikeaa tapahtumaa usein leikin avulla toistamalla samoja kuvioita esimerkiksi

”soittamalla” kuolleelle vanhemmalleen. (Poijula 2007, 99.) Myös sadut tarjoavat lapselle mahdollisuuden jatkuvaan toistoon.

Lasten selviytymiskeinoja stressistä ovat itkeminen, vetäytyminen, mielikuvitus, uni, sairaaksi tuleminen, taantumisen, provosoiva käyttäytyminen, altruismi, ennakointi, kieltäminen ja torjunta. Itkeminen on keino saada turvaa ja huomiota ahdistuksen ja tuskan kokemiselle ja pyytää lohdutusta ja turvaa. (Poijula 2007, 23.)

Lapsi tarvitsee omien, luontaisten keinojensa lisäksi ajattelua kehittäviä reagoinnin malleja, jotka ovat vielä hänen oman kokemusmaailmansa ulkopuolella. Tällaisia keinoja satujen maailmassa on tarjolla turvallisella tavalla. Lapsen kokemat menetykset on helpompi kohdata tarinoiden muodossa.

Lapsilla on luontainen kyky sopeutua todellisuuteen sen tuskallisuudesta huolimatta, mutta he tarvitsevat itselleen esimerkin siitä, miten menetyksestä selviydytään. Esimerkiksi kuolemassa tai erossa jäljelle jäänyt vanhempi voi tarjota hänelle mallin siitä, että on oikein jatkaa elämää eteenpäin ja rohkeutta saamastaan ”luvasta” elämässä eteenpäin siirtymisessä. (Granot 2005, 152.)

Kuva menetetyistä henkilöistä jää sisäiseksi osaksi menetyksen kokenutta. Muistot antavat energiaa ja voimia. Tästä kuvasta tulee sisäinen objekti, hahmo, joka muuttuu osaksi sisäistä minää. (Granot 2005, 47.) Sadut voivat näin tarjota malleja elämässä selviytymiseen ja läheisen muistojen arvostamiseen.

Bowlbyn teorian mukaan menetyksen käsittelyssä on neljä eri vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa menetyksen kokija on turta ja saattaa sulkeutua itseensä, kokea tuskaa tai vihaa. Toisessa vaiheessa hän protestoi menetystä vastaan ja yrittää palauttaa menetyksen takaisin. Hän kaipaa menetyksen kohdetta ja kokee ahdistusta tai saattaa kieltää ja vältellä tuskallista todellisuuttaan. Kolmannessa vaiheessa menetys alkaa realisoitua ja kuvaan astuu jäsentymättömyys ja epätoivo, johon liittyy kaipausta, apaattisuutta, vihamielisyyttä tai surullisuutta. Neljännessä vaiheessa tapahtuu irrottautuminen menetyksen kohteesta ja uudelleenorganisointi. Sureva alkaa päästää irti entisestä ja suuntaa energiaansa uusiin mahdollisuuksiin elämässä. (Bloom 2007, 165-166.)

3.2.2 Sadut menetyksistä selviytymisen oppaina

Menetykset ovat hyvin usein Andersenin satujen keskiössä ja muodostavat niiden tarinoista merkittävän osan. Kuten Bearne (2000, 188) toteaa yleisesti saduista, tarinat sisältävät konflikteja ja ristiriitaisia aineksia, joiden keskellä sadun henkilöt kamppailevat.

Satujen kekseliäisyys itsessään jää tyhjäksi, jos se on tarinan itsetarkoitus, mutta jos sen avulla pystytään tarkastelemaan ihmiselämän kysymyksiä uudesta näkökulmasta, se muuttuu rikkaaksi ja kiinnostavaksi. (Whitley 2000, 175.) Saduissa lapsi kohtaa mielikuvitusmaailman, jota eivät rajoita todellisuuden lainalaisuudet. Niiden sisältämien opetusten ja viestien keskipisteessä eivät ole kuitenkaan mielikuvituksen tuotteet, vaan useimmiten oikeassakin elämässä käyttökelpoiset suhtautumistavat ja ratkaisut.

Kriisin tullessa yksilö ensin yrittää käyttää tuttuja tekniikoita tilanteen ratkaisemiseksi. Jos ne eivät toimi, lisää se sisäistä jännittyneisyyttä, joka johtaa uusien ratkaisukeinojen kokeilemiseen. Yksilö ehkä määrittelee ongelman uudelleen tai luopuu joistakin puolista saavuttamattomina. (Poijula 2007, 29.) Tällaisia tapahtumia ovat myös H. C. Andersenin sadut täynnään.

Kuvitteelliset asiat eivät kuitenkaan tunnu yhtä pahoilta kuin oikeat. (Ylönen 2000, 68.) Lapset tarvitsevat saduista mahdollisuuden kohdata elämän vaikeita kysymyksiä tunnistaakseen, että kaikki elämässä ei pääty onnellisesti. (Bearne 2000, 197.) Joskus lapset itsekin turvautuvat kuvitelmiin siitä, että ovat joku toinen kokonaan jossakin muualla. Mielikuvituskaverit ja elollistetut lelut voivat toimia tässä apuna. (Poijula 2007, 23.)

Empatia on ominaisuus, jota tarvitaan todelliseen yhteyden löytämiseen muiden kanssa. Se on tärkeä keino pyrittäessä täyttämään menetyksen täyttämään aukkoa. (Kehoe-Biggs 2007, 80.) Lapsi voi kokea empatiaa kuunnellessaan satuja ja saada sanallisia nimeämisiä tunteilleen ja sille, mitkä asiat tuntuvat toisistakin ihmisistä vaikeilta käsittää tai hyväksyä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimusongelmat, lähestymistapa ja menetelmät

4.1.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Kuten Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 126) toteavat, laadullisessa tutkimuksessa saattavat tutkimusongelmat muuttua tutkimusprosessin aikana. Niin kävi tässäkin tutkimuksessa ja ongelmat muuttivat muotoaan monellakin tavalla ennen lopullista vakiintumistaan osana tutkimuksen prosessia.

Tutkimuskysymyksiä on tässä tutkimuksessa kaksi kappaletta:

1. Millaisia lapselle samaistuttavia menetyksiä H. C. Andersenin saduissa on?
2. Millaisia lapsen tunne-elämän kehitystä edistäviä menetyksistä selviytymisen keinoja H. C. Andersenin sadut tarjoavat?

Ensimmäisessä kysymyksessä keskitytään saduista löytyviin erilaisiin menetyksiin ja etsitään tutkimusaineistosta ne, joihin satua lukevan tai kuuntelevan lapsen on mahdollista itse samaistua. Sadut käydään läpi luokittelemalla niitä eri teemojen mukaan ja luomalla niistä ala-, ylä- ja pääluokkia.

Toisessa kysymyksessä tarkastelen satujen tarjoamia menetyksistä selviytymisen keinoja, joita sadut lapselle tuottavat. Nämä keinot liittyvät lapsen tunne-elämän kehityksen tukemiseen. Kumpaankin kysymykseen etsin vastausta H. C. Andersenin saduista, jotka toimivat tutkimuksen aineistona. Samanlainen luokittelu tehdään myös menetyksistä selviytymisen keinojen suhteen.

4.1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja lähestymistapa

Tämä tutkimus on lähestymistavaltaan laadullinen, koska se ei pyri tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä ja

antamaan sille teoreettisen tulkinnan. (Tuominen & Sarajärvi 2018, 74.) Tutkittavia ilmiöitä on oikeastaan kaksi: menetykset H. C. Andersenin saduissa ja niistä selviytymisen keinot.

Tämä tutkimus voidaan ajatella luonteeltaan lähinnä kartoittavaksi, koska pyrin etsimään uusia näkökulmia ja selvittämään vähän tunnettua ilmiötä. Etsin myös tutkimuskysymyksiä käyttäen keskeisiä luokkia, joita suhteutan toisiinsa. (Hirsjärvi ym. 2009, 138.)

Tarkoitukseni on löytää uutta näkökulmaa H. C. Andersenin satuihin ja muodostaa tulkintoja sisällön luokittelun avulla, jonka toteutan käyttämällä sisällönanalyysia. Vastaavaa tutkimusta menetyksistä Andersenin saduissa ei ole aiemmin toteutettu, joten tutkimukseni luotaa uutta aluetta.

4.1.3 Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. (Tuominen & Sarajärvi 2018, 78.) Sillä voidaan tarkastella dokumentteja systemaattisella tavalla ja objektiivisesti ja menetelmällä pyritään luomaan kuva tutkittavasta ilmiöstä tiiviissä ja yleistetyssä muodossa. (Tuominen & Sarajärvi 2018, 86.)

Tämä tutkimus on analyysitavaltaan aineistolähtöinen. Se pohjaa suoraan tutkimusaineistosta löytyvään materiaaliin ilman teorian tuomaa ennakkojäsennystä. Analyysiyksiköt eivät siis synny valmiista teoriasta, vaan aineiston pohjalta. (Tuominen & Sarajärvi 2018, 80-82.)

H. C. Andersenin satujen sisältö nousee esiin sellaisenaan ilman valmista voimakasta ennakkokäsitystä siitä, millaisia menetykseen liittyviä luokkia voisi ennalta ajatellen syntyä. Teoria toimii taustoittajana ja tulkintakehyksenä, mutta ei löydösten perustana eikä luokkien muodostajana.

Niin kuin Tuominen ja Sarajärvi (2018, 94.) esittävät, etenen tulkinnassani empiirisestä aineistosta käsitteellisempään näkemykseen tutkittavasta ilmiöstä. Vertaan teoriaa ja tulkintoja alkuperäiseen aineistoon. Tutkimukseni on prosessi, jossa aineisto on keskeisellä sijalla ja vertautuu lopussa alun teoriapohjaan.

Analyysin aluksi karsin aineistosta pelkistettyjä ”raakahavaintoja” kaikkia havaintoja yhdistelemällä, kuten Alasuutari (2011, 31) neuvoo toimimaan. Tiivistin sadut lyhyeen ja napakkaan koontitaulukkoon, johon jätin vain menetysten käsittelyn kannalta olennaisen aineksen ja jätin muut juonikuvaukset pois. Näin tapahtui satujen pelkistäminen, joka on Tuomisen ja Sarajärven (2018, 92) mukaan ensimmäinen sisällönanalyysin vaihe.

Seuraavassa, luokittelun vaiheessa, ryhmittelin ja yhdistelin samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet luokiksi. (Tuominen & Sarajärvi 2018, 92.) Ajatuksena on, että aineistosta löydetään ikään kuin esimerkkejä tai näytteitä tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 2011, 31.) Luokittelun yksikkönä voi olla esimerkiksi tutkitavan ilmiön ominaisuus, jokin piirre tai käsitys. (Tuominen & Sarajärvi 2018, 92.)

Toteutin luokittelun muutamien perusilmaisujen avulla, jotka olivat useimmiten sanapareja tai lyhyitä virkkeitä. Taulukoin luomani luokat, joita muodostin niin monta erilaista kuin oli tarpeellista aineiston moninaisuuden esiin tuomiseksi. Joissakin luokissa oli mukana aluksi vain yksi analyysiyksikkö, koska kaikkien havaintojen oli mahdollista luokitukseen.

Alaluokkia yhdistelemällä syntyi aineistosta yläluokkia ja pääluokkia ja lopuksi vielä yhdistävä luokka, joka on yhteydessä tutkimustehtävään. (Tuominen & Sarajärvi 2018, 92.) Luokitteluni muodostui hierarkkisesti alaluokista ylöspäin kohti yhdistävän luokan luomista.

Esimerkiksi loin saduista löytyneistä menetyksistä ensin 13 alaluokkaa, joihin kuuluivat esimerkiksi vapauden tai kodin menetys (Taulukko 3). Yhdistin nämä viideksi ylemmän tason luokaksi (taulukko 4). Lopuksi muodostin vielä kolme kokoavaa menetysten luokkaa (taulukko 6).

Viimeisessä vaiheessa tutkimuksen aineisto abstrahoidaan, eli käsitteellistetään, jolloin erotellaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa siirrytään alkuperäisdatan käyttämistä ilmaisuista teoreettisiin käsitteisiin ja vedetään johtopäätöksiä. (Tuominen & Sarajärvi 2018, 93.)

Abstrahoinnin vaihe on tutkimukseni viimeinen vaihe, jossa aineisto käsitteellistettiin ja siirryttiin teoreettisten käsitteiden käyttämiseen ja omien johtopäätösten muodostamiseen.

4.2 Tutkimusaineisto

4.2.1 Tutkimusaineiston kuvaus

Tämän tutkimuksen kohteeksi valitsin H. C. Andersenin sadut, koska ne edustavat perinteikästä, pitkälti kansansatuihin pohjautuvaa perinnettä. Satuaineistoa on runsain mitoin ja eri tyyllilajeista. Andersen on lisäksi tunnettu satujenkirjoittaja, joten tutkimusaiheella on siinä mielessä merkitystä. Sadut edustavat tutkimuksen kannalta niin sanottua valmista aineistoa.

Valmiiden tutkimusaineistojen avulla voidaan esimerkiksi kuvailla ja selittää aineistojen sisältöjä (Hirsjärvi ym. 2009, 189). Itse pyrin molempiin aineiston käsittelyn tapoihin ja sekä kuvailen että selitän saduista löytyviä menetyksen teemoja.

Tutkimusaineistonani toimivat sadut lainasin Seinäjoen kaupunginkirjastosta. Etsin sieltä saatavilla olevat H. C. Andersenin satukokoelmat ja vertasin niitä löytämiini Internet-sivustoihin, joissa sadut oli luetteloitu. Osalla saduista oli erilaisia suomennettuja nimiä. Esimerkiksi satu Iso Niilo ja pikku Niilo on joissakin kirjoissa suomennettu myös nimellä Iso Klaus ja pikku Klaus. Tässä tutkimuksessa käytän niitä satunimiä, jotka aineistoksi valikoituneessa teoksessa käytetään.

Oli haastavaa saada kokonaiskuva Andersenin satujen lopullisesta määrästä, koska eri yhteyksissä se on laskettu eri tavoin. The Hans Christian Andersen Centre -Internet-sivuston mukaan suurimmillaan saduiksi laskettavien kirjoitusten määrä on 212 kappaletta (The Hans Christian Andersen Centre 2018.)

Andersenin satuaineiston rajaaminen osoittautuikin melko työlääksi suuren satujen määrän vuoksi, mutta en halunnut tehdä sitä liian karkeasti tai liian suurten ennakko-oletusten perusteella, vaan ottaa tutkimukseen mukaan satuja kaikista tyypeistä ja kirjoitusaikakausista.

Tutkimusaineistoksi valitsin lopulta suurimman suomeksi julkaistun satukokoelman, Andersenin suuren satukirjan vuodelta 1990, jossa satuja on yhteensä 157 kappaletta. Kokoelma sisältää siis lähes kaikki suomeksi julkaistut sadut ja niissä on mukana erimittaisia, eri aikoina kirjoitettuja ja tyyleiltään hyvin erilaisia satuja. Satuja jäi karsinnan jälkeen aineistoon yhteensä 62 kappaletta.

Taulukoin ja kvantifioin tutkimuksessa aineistoani myös luvuilla, mutta itse analyysissä en painotu havaintojen lukumäärien pohdintaan, vaan sisällölliseen analyysiin ja synteesin luomiseen. Lukumäärät toimivat siis enemmänkin aineiston jäsenyyksen keinona kuin varsinaisen analyysin osina. Satujen karsinnan suoritin käyttämällä viittä kriteeriä: **päähenkilön mukanaoloa, tarinaa, menetyksiä, menetysten aiheuttaman reaktion esiintymistä ja menetyksestä selviytymistä.**

Valitsin koko satuaineistosta viisi johdannossa jo mainitsemaani esimerkiksi *Villijoutsenet*, *Kihlatut*, *Todellinen prinsessa*, *Tyttö joka astui leivän päälle* ja *Sikopaimen*), joiden avulla pyrin osoittamaan päättelykulkuni ja jotka toimivat analyysin esimerkkeinä. Kaikki näistä saduista olivat mukana aineiston karsintavaiheessa ja täyttivät kaikki aineiston rajauksen kriteerit.

Esimerkkisaduissa esiintyy kaikkia käsittelemiäni menetysten tyyppisiä ja niissä on useita eri selviytymiseen liittyviä keinoja. Sadut *Todellinen prinsessa* (1835), *Sikopaimen* (1841) ja *Villijoutsenet* (1838) edustavat todennäköisesti kaikille suomalaisille hyvinkin tuttuja satuja. Kaksi ensimmäistä ilmentävät kevyttä, huumoripitoista kerrontatyyliä ja ovat juonellisesti helposti ymmärrettäviä, selkeitä ja pituudeltaan napakoita.

Satu *Villijoutsenet* on pidempi kertomus ja sisältää monia eri vaiheita. Siinä on mukana H. C. Andersenille tyypillistä luonnon kuvausta, matkustusta ja uskonnollista materiaalia yhdistettynä satumaailman ylläluonnollisiin tapahtumiin. Tarinankehitys on looginen ja yhtenäinen, toisin kuin useissa pitkissä ja monipolvisissa Andersenin kertomuksissa (esim. Liejun kuninkaan tytär).

Otin mukaan myös sadut *Kihlatut* (1843) ja *Tyttö joka astui leivän päälle* (1859), jotka eivät ole yhtä tunnettuja kuin edellä mainitut sadut, mutta jotka

lisäävät esimerkkeihin hieman toisenlaista näkökulmaa. *Kihlatut*-sadussa ote on astetta vakavampi ja se toimii enemmän varoittavana esimerkkinä kuin hauskuuttajana. Samoin *Tyttö joka astui leivän päälle* on sävyltään hyvin synkkä ja saattaa olla lapselle jopa ahdistavan pelottava. Kuoleman, väärin tekemisen, rangaistuksen, katumisen ja kristillisen armon käsitteet ovat vahvasti läsnä tässä sadussa, joka ajallisesti sijoittuu esimerkkisaduista myöhäisimmäksi.

4.2.2 Aineiston luokittelu ja karsinta

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan eräänlaisena kokonaisuutena, jossa kaikkien havaintojen tulee sopia esitettyyn tulkintaan absoluuttisella tavalla. (Alasuutari 2011, 31.) Tämän vuoksi analysoin kaikki sadut mahdollisimman yhteneväisellä kriteeristöllä, jota muokkasin tutkimuksen kuluessa ja havaintojeni täsmentyessä.

Karsintavaiheessa luin sadut läpi ja taulukoin ne. Kirjasin lyhyesti kustakin sadusta, ketkä olivat päähenkilöitä, millaisia menetyksiä saduista löytyi, millaisia reaktioita menetykset aiheuttivat ja miten loppuratkaisuun, eli mahdolliseen selviytymiseen päädyttiin.

Luokitusta tehdessäni huomasin, että osa saduista ei sisältänyt selkeää *tarinaa*, vaan osa niistä kuvaili esimerkiksi Andersenin ajan Tanskan suurmiehiä tai koostui erilaisista tarinapalasisistä tai jotakin hetkeä kuvailevasta kerronnasta, jossa ei ollut selkeää juonikulkua eli tarinaa. Tällaiset sadut päätin karsia pois aineistosta. Niitä löytyi yhteensä 19.

Tämän jälkeen suoritin karsinnan sen perusteella, löytyikö saduista *päähenkilöitä*. Päähenkilöt ovat tässä tutkimuksessa niitä hahmoja, joita kerronnassa seurataan joko alusta loppuun tai joiden kohtalo muodostuu sadun opetuksen tai päätöksen kannalta tärkeäksi. Päähenkilö ei välttämättä ole koko tarinan ajan keskiössä, mutta hän palaa kerrontaan takaisin loppuratkaisun aikana, jolloin tarinan lopullinen päätös koskee häntä itseään ja jää viimeisenä lukijalle mieleen. Päähenkilöitä saattaa olla useita silloin, jos sadussa seurataan useampaa tarinapolkua tai jos sadussa otetaan useamman henkilön näkökulma tai jos

tarinan lopussa tapahtumiin jää reagoimaan toinen henkilö kuin tarinan alkuosassa esiintynyt hahmo. Päähenkilöttömiä satuja löytyi 5.

Seuraavaksi tarkistin saduista, löytyikö niistä *menetyksiä*. Niiden etsiminen vaati tarkkaa ajatusprosessia, jossa menetys määrittyi yhä uusilla tavoilla sitä mukaa, kun erilaiset satujen tapahtumat osoittautuivat tavalla tai toisella päähenkilölle menetyksiksi. Menetyksiksi tässä tutkimuksessa katson sellaiset asiat, ominaisuudet tai ihmissuhteet, jotka päähenkilö olisi halunnut säilyttää itsellään ja joiden arvon hän ymmärsi ennen menetyksen tapahtumista tai välittömästi sen jälkeen.

Aineistosta löytyi myös satuja, joissa menetys ei tapahdu sadun kulun aikana, vaan on jo olemassa oleva asioiden tila, esimerkiksi jokin ruumiinvamma tai köyhyys. Aineistoon päätyvän menetyksen on siis tapahduttava sadun aikana. Osassa saduista on myös selkeästi tapahtuva menetys, jonka voi kuvitella aiheuttavan kielteisiä reaktioita, mutta joka tapahtuu tarinan lopun opetuksena, mutta siihen reagoiminen ei sisälly satuun. Menetyksiä sisältämättömiä satuja löytyi yhteensä 44.

Taulukko 1 listaa esimerkkisatujen päähenkilöt ja saduissa tapahtuvat menetykset lyhyesti. Käytän siinä selkokielisiä ilmaisuja, joita käytin aineiston alustavassa analyysissä ja karsintavaiheessa, en vielä analyysissä luomiani käsitteellisiä luokkia, jotka ovat mukana tulos-luvussa.

Taulukko 1

Esimerkkisatujen päähenkilöt ja saduissa esiintyvät menetykset		
Satu	Päähenkilö	Menetys
Sikopaimen	Prinssi	Naimakauppa prinsessan kanssa
Villijoutsenet	Elisa	Veljet, koti, puhekyky
Kihlatut	Hyrrä	Ihastuksen kohde
Todellinen prinsessa	Prinssi	Oikean prinsessan löytäminen
Tyttö joka astui leivän päälle	Inkeri	Oma elämä, vapaus, koti

Koska sisällytin analyysiin vain päähenkilölle merkitykselliset menetykset, tarkasteluun täytyi karsinnan kriteeriksi ottaa mukaan myös päähenkilön

reaktiot menetykseen. Reaktiot vahvistivat sen, että koettu asia oli päähenkilölle tärkeä ja näin ollen tässä tutkimuksessa täytti menetyksen kokemisen kriteerit. Loin siis myös pääluokan menetysten aiheuttamat reaktiot. Satuja, joissa reaktiota ei ilmennyt, löytyi yhteensä 15.

Viimeinen karsinnan kriteeri oli *selviytymisen keinojen* esiintyminen. Jos sadusta puuttui menetyksestä selviytyminen, karsin sen pois. Selviytyminen tapahtuu, jos päähenkilö jollakin tavalla pystyy joko palauttamaan menetyksensä kohteen, hyväksymään menetyksen tapahtumisen tai kääntämään sen itselleen positiiviseksi, löytämään elämälleen uuden merkityksen, suunnan tai saavuttamaan jonkin uudenlaisen ymmärryksen tilan suhteessa menetykseensä. Selviytyminen liittyy vahvasti sadun loppuratkaisuun ja sen mahdolliseen opetukseen. Selviytyminen puuttuu kaikkiaan 12 sadusta.

Merkitsin Excel-taulukkooni, täyttyivätkö karsinnan kriteerit ja jos täyttyivät, lisäsin mukaan lyhyen kuvauksen päähenkilöistä, menetyksistä ja niiden aiheuttamista reaktioista. Taulukko 2 kuvaa poiskarsittujen satujen määrien jakaumaa. Yksittäinen satu on aina mukana vain yhdessä näistä luokista, vaikka osasta satuja puuttuu useampikin valintakriteereistä. Jos esimerkiksi päähenkilö puuttuu, ei satu ole mukana luokassa "ei tarinaa" tai "ei menetyksiä sadun aikana". Kaikki tutkimuksessa mukana olevat sadut on lueteltu liitteessä 3.

Taulukko 2

Pois karsittujen satujen lukumäärät	
Ei samastuttavaa päähenkilöä	5
Menetyksestä ei selviydytä	12
Menetykset eivät aiheuta reaktiota	15
Ei tarinaa	19
Ei menetyksiä sadun aikana	44
Yhteensä	95

Muodostin menetyksiin reagoimisesta neljä luokkaa, koska reaktiotkin oli määriteltävä tarkemmin voidakseni käyttää niitä johdonmukaisina karsinnan kriteereinä. Ne eivät kuitenkaan sisälly tutkimusongelmiin eivätkä ole tutki-

muksen varsinaisia tuloksia. Sen vuoksi esitän niistä muodostamani luokituksen jo tässä vaiheessa tutkimusraporttiani.

Menetykseen reagoiminen on päähenkilön osoittamia erilaisia **tunteita** (20 kpl), kuten surua tai vihaa, jotka ilmenevät sanallisena kerrontana. Reaktioina saattavat olla myös **avun ja lohdun etsiminen** (4 kpl), **kieltäminen** (8 kpl), jolloin päähenkilö ei tahdo tunnustaa menetystään tai omaa osuuttaan sen tapahtumisessa tai päähenkilön **yritteliäisyys** (9 kpl).

Taulukossa 3 olen havainnollistanut esimerkkisatujen sijoittumisen reaktioiden pääluokkiin ja täsmentänyt kullekin riville kyseisessä sadussa ilmenevän tarkemman reaktion alaluokan. Liitteessä 4 olen selvittänyt tarkemmin kaikista aineiston 62 sadusta löytämäni reaktioiden ylä- ja alaluokat, joista taulukossa alla ovat siis pelkästään esimerkkisaduista löytyvät reaktioluokat.

Taulukko 3

Reaktioiden luokat esimerkkisaduissa				
Esimerkkisadut	Tunteet	Avun ja lohdun etsiminen	Kieltäminen	Yritteliäisyys
Sikopaimen			Menetyksen unohtaminen tai toteaminen, ettei se menetyks ollutkaan	Uusien ideoiden keksiminen
Villijoutsenet	Itku ja muut surun ilmaisut	Luonnon kauneuden ihailu, uskonnollinen toivo, menetetyt muistelu ja ajattelu		Pyrkimys menetyksen takaisin saamiseen
Kihlatut	Harmittelu / paha mieli / pettymys	Menetetyt muistelu ja ajattelu	Epätoivo	
Todellinen prinssi	Itku ja muut surun ilmaisut			Pyrkimys menetyksen takaisin saamiseen, uusien ideoiden keksiminen
Tyttö joka astui leivän päälle	Kovettuminen, neuvottomuus		Kapina menetystä vastaan, syyttely	

4.3 Eettiset ratkaisut

Tässä tutkimuksessa ei ollut aineiston hankinnassa esimerkiksi haastateltavia henkilöitä tiedonantajina, joten siihen aihepiiriin liittyviä eettisiä ratkaisuja ei ole tarpeen nyt pohtia. Suurimman haasteen tutkimusetiikan kannalta muodostivat tutkijan tulkinnat aineistosta sekä valinnat mukaan otetuista saduista. Osa aineistostahan karsiutui pois niiden kriteerien pohjalta, jotka olen aiemmin kuvannut.

Analyysissani pyrin perustelemaan valintani ja esittämään mahdollisimman kattavasti perustelut, joiden pohjalta olen niihin päätenyt niin, että lukijalla on mahdollisuus seurata päättelyprosessiani. Laajemmassa tutkimustyössä olisi ollut mahdollista käyttää tutkijakollegaa arvioimaan valintojani, kuten Tuominen ja Sarajärvi (2018, 123) ehdottavat. Tällaista luotettavuutta lisäävää vertaisarviointia ovat käyttäneet muun muassa Poling ja Hupp (2008, 167) tutkiessaan kuolemaan liittyvää lastenkirjallisuutta.

Välillä aineiston laajuus koetteli tutkijan kärsivällisyyttä, mutta hyvään tutkimusetiikkaan kuului se, että jaksoin käydä kaikki sadut läpi samalla huolellisuudella ja tarkkuudella ja palata aina uudelleen tarkistamaan valintojani ja varmistamaan, että taulukoideni luvut täsmäsivät keskenään. Muutin myös tarvittaessa tekemiäni luokituksia, kun näytti etteivät kaikki havaintoyksiköt mahdu mukaan.

Luin tutkimusaineistoani eli valitsemiani satuja useaan eri kertaan ja tarkistin alkuperäisestä tekstistä usein, miksi olin päätenyt laittamaan jonkin sadun juuri tiettyyn kategoriaan. Joissain tapauksissa jouduin muuttamaan valintojani ja tarkentamaan valintakriteerejäni. Pyrin analyysissani siihen, että sadut huomioitaisiin kokonaisuuksina ja keskiössä olisi aina niiden pääsanoma, eivät sivupolut tai yksityiskohdat.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Saduista löytyneet menetykset

Tässä luvussa kuvailen saduista löytämiäni menetyksiä aineistosta löytyneiden luokitusten mukaan. Menetysten alaluokkia löytyi yhteensä 13 kappaletta. Ne on kuvattu taulukossa 4 numeroitujen pääluokkien alla omilla riveillään. Käsitellen menetysten pääluokat kunkin omassa luvussaan tarkemmin. Luokat ovat **läheisten menetys, itseen liittyvät menetykset, aineellisten tai henkisen omaisuuden menetys** sekä **sosiaaliseen statukseen liittyvät menetykset**.

Taulukko 4

Saduista löytyneiden menetysten luokat	
1. Läheisten menetys	4. Aineellisen tai henkisen omaisuuden menetys
Rakkaan/omaisen menetys	Kodin menetys
Ystävyyden menetys	Omaisuuuden tai nautintojen menetys
Ihastuksen / rakastumisen kohteen menetys	
2. Itseen liittyvät menetykset	5. Sosiaaliseen statukseen liittyvät menetykset
Vapauden tai itsemääräämisoikeuden menetys	Sosiaalisen aseman menetys
Oman elämän menetys	Arvokkuuden menetys
Terveyden, psyykkisten tai fyysisten ominaisuuksien menetys/oma fyysinen kärsimys	
Mielentyyneyden menetys	
3. Tavoitteiden toteutumiseen liittyvät menetykset	
Toiveiden täyttymättömyys/epäonnistuminen tavoitteissaan	
Elämän mahdollisuuksien menetys	

5.1.2 Läheisten menetykset

Läheisten menetykset sisältävät ne ihmissuhteet, jotka päähenkilö sadun aikana menettää joko kuolemalle tai esimerkiksi ihastuksen kohteen valitessa toisen kumppanin itselleen. Esimerkiksi sadussa *Kihlatut* hyrrä menettää ihastuksensa kohteen, kun pallo sekä kieltäytyy kihlauksesta että joutuu omistajaltaan vielä hukkaankin ja katoaa tilapäisesti kokonaan hyrrän elämästä. Monissa saduissa toistuu tarina rakastetun menettämisestä, mikä oli totta Andersenin omassakin elämässä.

Useissa saduissa läheisen menetys taas tapahtuu kuoleman kautta. Kuolema onkin Andersenin saduissa yleinen teema – vain kuudennes 156 sadusta ei sisällä viittauksia kuolemaan tavalla tai toisella. Tämä on selitettävissä sillä, että kuoleman teemat olivat tavallisia Andersenin ajan viktoriaanisessa ja romanttisen kauden maailmassa. Kuolevat lapset ja kuoleman kuvaukset olivat keskeisiä teemoja. (Ylimartimo 2005, 77, 101.)

Sadussa *Tyttö joka astui leivän päälle* joutuu päähenkilö suoraan tuonpuoleiseen pahuutensa takia. Lukuisat muutkin Andersenin sadut käsittelevät kuolemaa melkoisen yksityiskohtaisella ja nykylukijan silmissä karullakin tavalla. Kuolemaa ei pyritä kaunistelemaan tai lieventelemään käyttämällä nykyisin yleistyneitä kiertoilmauksia.

Tällaisia yleisesti käytettyjä ilmaisuja ovat esimerkiksi ”hän ei ole enää kanssamme”, ”hän on siirtynyt parempaan paikkaan” tai ”hän katselee meitä nyt yläpuolelta”. Näillä pyritään lievittämään kuoleman mukanaan tuomaa tuskaa ja estämään lapsen altistumista elämän tosiasioille. (Granot 2005, 30.)

Tässä suhteessa Andersenin sadut ansioituvat suorudellaan. Toisaalta Andersenin satujen maailman antama kuva kuolemasta saattaa lisätä lapsille tyypillistä taikauskoisuutta ja heikentää kuoleman lopullisuuden käsittämistä esittäessään kuoleman nimenomaan henkilönä, joka tulee ihmistä noutamaan ja jonka kanssa voidaan jopa neuvotella.

Andersenin saduista välittyä aina selkeä usko kuolemanjälkeiseen elämään. (Satuhelmiä 2007, 13.) Moni Andersenin satu päättyykin kuoleman lopullisuuden hyväksymiseen ja ymmärrykseen siitä, että ihminen ei pysty itse päät-

tämään, mikä on parasta hänelle itselleen. Andersenin saduissa esiintyvät läheisten menetykset ovat usein pysyviä ja päähenkilöt pystyvät niistä huolimatta jatkamaan elämäänsä eteenpäin ja löytämään itselleen uusia ihmissuhteita tai arvostamaan ja muistelemaan menettämiään läheisiä.

5.1.3 Aineellisen tai henkisen omaisuuden menetys

Aineellisen tai henkisen omaisuuden menetystä tapahtuu saduissa silloin, kun päähenkilö joutuu luopumaan itselleen kuuluneesta omaisuudesta tai mahdollisuudesta nauttia hänen elämäänsä kuuluneista asioista. *Villijoutsenet*-sadun Elisa menetti kotinsa lisäksi myös omaisuutensa ja mahdollisuuden nauttia sen tuomista etuoikeuksista.

Länsimaisissa moderneissa yhteiskunnissa on totuttu suureen määrään tavaroita ja palveluja, jotka vaikuttavat sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaalisen identiteetin luomiseen ja säilyttämiseen. Näiden puute tai keskimääräinen vähäisyys voidaan ajatella puutteeksi, ulosjäämiseksi tai lyhyesti sanoen köyhyydeksi. Sosiaalisia odotuksia ei usein pystytä täyttämään ilman riittäviä materiaalisia resursseja. (Yeakey, Richardson & Brooks-Buck 2006, 2.)

Näin oli ehdottomasti Anderseninkin aikana, ja hänellä on satuja, joissa köyhyys aiheuttaa selvää sosiaalista eriarvoisuutta. Sadussa *Kihlatut* pallo ainakin ajattelee omistavansa paremmat aineelliset lähtökohdat kuin hyrrällä on ja tämä rajoittaa heti hyrrän mahdollisuuksia olla sosiaalisella asteikolla samassa kohdassa ja päästä kihlakumppaniksi.

Usein saduissa aineellisen omaisuuden menetys ei kuitenkaan vaikuta olevan keskiössä, vaan on usein muiden menetysten sivutuote. Aineellinen omaisuus on jotakin, joka on mahdollista saavuttaa uudelleen omalla ahkeruudella tai oveluudella. Sen arvo useimmiten vaikuttaa olevan vähäisempi kuin esimerkiksi läheisten menettämisen. *Villijoutsenet*-sadun Elisa ei tunnu välittävän paljonkaan kadottamastaan rikkaudesta kuninkaantytären asemassa, vaikka hän omisti jopa puolen valtakunnan arvoisen kuvakirjan. Hän suree ensisijassa kadottamiaan veljiään ja isänsä rakkautta, ei rikkauksiaan.

Kuten teoriaosuudessa mainitsen, lasten kasvatuksessa pyritäänkin opettamaan lapsille erilaisia elämänohjeita siitä, miten elämä tulisi elää. (Bearne 2000, 183.) Andersenin tarinoissa onkin selvä pyrkimys lasten asenteelliseen kasvatukseen, jossa materiaaliset asiat jäävät toissijaisiksi henkisten sijaan. Toisin on mainittava, että saduissa usein päähenkilö palkitaan myös aineellisella hyvällä, kuten *Villijoutsenten* Elisa, joka saa lopussa uuden kuningaskunnan.

5.1.4 Itseen liittyvät menetykset

Itseen liittyvät menetykset sisältävät päähenkilön fyysiseen olemukseen tai henkisiin ominaisuuksiin liittyvät menetykset, kuten terveyden tai ja vapauden menettämisen. *Villijoutsenet*-sadussa Elisa menettää oman kauniin ulkonäkönsä pahan äitipuolensa toimien seurauksena, minkä hän urheasti kestä ja saa palautettua ennalleen hyvyytensä ansiosta. Sadussa *Tyttö joka astui leivän päälle* Inkeri joutuu monien fyysisten rangaistusten kohteeksi sen lisäksi, että menettää elämänsä maan päällä.

Fyysiseen olemukseen kohdistuvat menetykset vaikuttavatkin olevan Andersenin saduissa vahvasti liitoksissa joko toisten ihmisten puolesta tehtäviin uhrauksiin tai ne tulevat rangaistuksena omasta pahuudesta. Joskus päähenkilö myös joutuu koviin kärsimyksiin ja koettelemuksiin, joihin kuuluu myös ruumiillisten tai henkisten kykyjen menetyksiä ja jotka yleensä jalostavat häntä lopulta ihmisenä. Näin käy sekä Elisalle, joka kärsii kovia tuskia nokkospaitoja veljilleen kärsivällisesti kutoessaan että Inkerille, joka lopulta katu pahuuttaan ja pääsee piinastaan.

Joissain saduissa päähenkilöt menettävät myös vapautensa tai fyysisiä ominaisuuksiaan, jotka yleensä palautuvat sadun lopussa, kun päähenkilö vain jaksaa odottaa. Monet näistä menetyksistä eivät johdu päähenkilön itsensä toiminnasta, vaan sattuma puuttuu peliin, niin kuin elämässä usein muutenkin. Lapsen on mahdollista ymmärtää saduista, että hänellekin voi tapahtua ikäviä asioita ja että esimerkiksi hänen oma terveytensä ei ole itsestäänselvyys.

Päähenkilöt saattavat menettää myös oman elämänsä, mikä saduissa on joskus selvä rangaistus omista huonoista valinnoista, joskus Luojan tahto, johon

tulee tyytyä. Yleensä päähenkilön elämän menetykseen liittyy lohdullinen elementti ja toivo paremman elämän jatkumisesta *tuonpuoleisessa*. *Tyttö joka astui leivän päälle* ei enää jatka ihmisen elämäänsä, vaan lentää lintuna ilmeisesti Jumalan valtakuntaan.

5.1.5 Tavoitteiden toteuttamiseen liittyvät menetykset

Tavoitteiden toteuttamiseen liittyvät menetykset ovat päähenkilön toimien tai tavoittelemien asioiden toteutumattomuutta jonkin odottamattoman elämäntapahtuman seurauksena tai asioiden sujumista toisella tavalla kuin hän oli suunnitellut tapahtuvan.

Tällaisia tilanteita on lapsenkin elämässä mahdollista tapahtua. Se, mitä toivoo ja odottaa, ei toteudukaan. Tällainen tilanne turhauttaa, surettaa ja suuttuttaa. Sadussa *Todellinen prinsessa* prinssi ei löydä aluksi tavoittelemaansa aitoa prinsessaa ja suree tätä menetyksenä: *"Hän palasi kotiin murheellisena, sillä hän olisi niin mielellään tahtonut todellisen prinsessan."* (Andersenin suuri satukirja 1990, 28). Toisaalta prinssi tavoittelee toivettaan sitkeästi ja se palkitaan sadussa todellisen prinsessan löytymisenä.

Monissa saduissa kuitenkin tapahtumat etenevät niin, että alkuperäinen päähenkilön tavoite ei toteudukaan, vaan hän huomaa saavansa tilalle elämältä jotakin parempaa. *Kihlatut*-sadun hyrrä tulee kullatuksi ja nostetaan sadun lopussa "suureen arvoon" takaisin lapsen huoneeseen sen sijaan, että se olisi päässyt kihloihin pallon kanssa, joka lopulta mätänee roskatynnyrissä.

Useissa saduissa myös korostetaan ihmisen kyvyttömyyttä nähdä, mikä hänelle on elämässä parasta. Lapsi voi siis saduista havaita, että omien tavoitteiden menettäminen ei välttämättä tarkoita pysyvää onnettomuuden tilaa elämässä, vaan on paljon, mitä hän ei vielä voi käsittää tai nähdä ja asiat voivatkin saada uuden, yllättävän suunnan.

5.1.6 Sosiaaliseen statukseen liittyvät menetykset

Sosiaalisen statukseen liittyvät menetykset ovat päähenkilön aiemman sosiaalisen aseman vaihtumista entistä alempaan luokkaan tai jollakin tavoin häväistyksi tulemista ja entisen sosiaalisen arvostuksen menettämistä. Sadussa *Kihlatut* hyrrä joutuu pallon väheksynnän kohteeksi, kun pallo katsoo olevansa hyrrää hienompi ja alkuperältään arvokkaampi ja hylkää näin kosinnan.

Joskus saduissa päähenkilöt tahallaan esiintyvät eri sosiaaliluokassa kuin mihin todellisesti kuuluvat. Näin tekee prinssi sadussa *Sikopaimen*. Lisäksi sadussa *Todellinen prinsessa* lopulta löytyvä oikea prinsessa ei aluksi vaikuta kuninkaantyttäreeltä: *"...herranen aika sentään kuinka sade ja rajuilma olivat häntä runnelleet! Virtana valui vesi hänen vaatteistaan ja hiuksistaan, vettä meni sisään kengän kärjistä ja tirsui ulos kantapäistä. Ja prinsessa sanoi olevansa todellinen prinsessa."* (Andersenin suuri satukirja 1990, 28.)

Andersenin saduissa usein sosiaalinen asema muuttuu joko elämän satumusten kautta tai palkintona päähenkilön hyvyydelle, yritteliäisyydelle ja joskus oveluudellekin (kts. Iso Niilo ja pikku Niilo). Niistä käy hyvin selväksi, että yhteiskuntaluokka on tärkeä asia ja vaikuttaa merkittävästi yksilön vaikutusmahdollisuuksiin ja saamaan arvostukseen. Kuten aiemmin mainitsen, Andersen havainnoi esimerkiksi sen ajan teatterissa näkyvää luokkajakaisuutta.

Lapsenkin on helppo samaistua siihen, miten alhainen asema saattaa vaikuttaa päähenkilön saamaan kohteluun. Heilläkin on jo konkreettisia kokemuksia siitä, miltä tuntuu jäädä ulkopuolelle tai kokea olevansa muita huonompi. Satujen selviytymistarinat antavat toivoa siitä, miten tilanne saattaa kohentua ja parantua.

Terapeuttisissa saduissa pyritäänkin koskettamaan lasta tunnetasolla taroituksellisesti. Lapsen surun ja epäonnistumisen kokemusten toivotaan lieventyvän, kun hän saa käydä läpi vaikeuksia mielikuvituksen ja satujen henkilöiden kokemusten avulla. (Ylönen 2000, 63.)

5.1.7 Menetysten synteesi

Edellä käsitellyistä menetysten luokista oli vielä mahdollista muodostaa kolme kokoavaa menetysten luokkaa: **Päähenkilön aseman ja omaisuuden menetykset, päähenkilön ihmissuhteiden menetykset** sekä **päähenkilön oman elämän menetykset**. Nämä on esitetty taulukossa 5. Sosiaalinen asema ja aineellinen ja henkinen omaisuus linkittyvät selvästi yhteen niin, että rikkaus ja omistaminen ja henkiset kyvyt tuottavat ja luovat sosiaalista arvostusta. Saduissa niin kuin oikeassakin elämässä on helpompi löytää arvovaltaisia ystäviä ja saavuttaa tärkeitä asemia, jos on omaisuutta. Jos aineellinen omaisuus menetetään, häviävät siinä mukana yleensä myös monet sosiaaliset mahdollisuudet. Näin on näennäisesti myös sikopaimeneksi tekeytyvän prinssin kohdalla, jota suudelleen tyttärensä ajaa keisari armotta tiehensä valtakunnastaan.

Läheisten menetysten luokka siirtyy myös laajemmalle tasolle päähenkilön ihmissuhteiden menetykseksi, joka kattaa luokan läheisten menetykset, mutta siirtyy käsitteellisesti asetta yleisemmäksi kattamaan kaikki menetetyt ihmissuhteet. Itseen ja tavoitteiden toteuttamiseen liittyvät menetykset oli mahdollista koota käsitteen päähenkilön oman elämän menetykset alle. Sekä itseen että tavoitteisiin liittyvät menetykset ovat suoraan päähenkilöä, hänen fyysistä olemustaan, psyykeään tai unelmiaan koskettavia menetyksiä.

Saduissa koetut menetykset ovat kaikki yhdistettävissä lapsen kokemusmaailmaan. Lapsikin on jo osa sosiaalista järjestelmää, jossa hän omasta kehitystasostaan riippuen on tietoinen omasta asemastaan ja vertailee itseään muihin. Lapsi käsittää myös kiintymyksen merkityksen ja itselle tärkeiden ihmisten menetyksen tuoman tuskan. Lapsi pystyy ymmärtämään myös, miltä tuntuu kun asiat eivät menekään niin kuin toivoo ja suunnittelee ja hän voi saada rohkaisua fyysisen kärsimyksen tai jopa oman elämän menetyksen pelkoon satujen kärsivällisyys palkitaan -ajatuksesta ja iankaikkisuuden toivosta.

Taulukko 5

Saduissa ilmenevien menetysten kokoavat luokat	
1. Päähenkilön aseman ja omaisuuden menetykset	2. Päähenkilön ihmissuhteiden menetykset
Aineellisen tai henkisen omaisuuden menetys	Läheisten menetys
Sosiaaliseen statukseen liittyvät menetykset	
3. Päähenkilön oman elämän menetykset	
Itseen liittyvät menetykset	
Tavoitteiden toteutumiseen liittyvät menetykset	

5.2 Saduista löytyneet menetyksistä selviytymisen keinot

5.2.1 Selviytymisen keinojen määritelmät

Toisessa tutkimuskysymyksessä pyrin vastaamaan siihen, millaisia tunne-elämään liittyviä selviytymisen keinoja saduista löytyi. Selviytymisen keinoja ovat päähenkilön menetykseen liittyvän reaktion jälkeiset suhtautumistavat, joilla hän pyrkii jäsentämään tunteitaan tai löytämään itseään uudelleen suhteessa menetykseen sekä konkreettiset toimet, joihin hän ryhtyy menetyksen tapahtumisen vuoksi. Ne on listattu taulukossa 6. Liitteestä 7 löytyy selviytymisen keinojen esiintyminen esimerkkisaduissa.

Jaottelin selviytymisen keinot kahteen eri pääluokkaan, jotka ovat **asenneoituminen ja toiminta**. **Asenneoituminen** edustaa niitä keinoja, jotka liittyvät suoraan päähenkilön ajatteluun ja pään sisällä tapahtuvaan toimintaan, johon hän pystyy itse tietoisesti vaikuttamaan. Selviytymisen keinot, jotka liittyvät asenneoitumiseen, otetaan menetyksen jälkeen käyttöön joko välittömästi ja osana suruprosessista selviytymistä tai vielä vuosienkin jälkeen.

Toiminta kattaa ne selviytymisen keinot, joissa päähenkilö tekee jotakin sellaista ulkoista menetyksen jälkeen, jolla hän pyrkii parantamaan omaa tilannettaan ja sopeuttamaan elämäänsä menetyksenjälkeiseen elämään. Erittelen ja avaatan seuraavissa alakohdissa näitä kaikkia keinoja tarkemmin ja nostan esimerkkisitaatteja saduista.

Taulukko 6

Selviytymisen keinot

Asennoituminen	Toiminta
Omanarvontunne	Aloitteellisuus
Uudelleenmäärittely	Ennallistamispyrkimys
Hyväksyntä	Kekseliäisyys
Muistelu	Uusi suunta
Lohtu luonnosta	Auttaminen
Uskonto	Hyvittäminen
Kiitollisuus	
Positiivisuus	
Kärsivällisyys	

5.2.2 Asennoitumisen keinot

Seuraavassa määrittelen sanallisesti lyhyesti kunkin taulukossa mainitun selviytymisen alaluokan. *Omanarvontunne* ilmenee usein päähenkilön nöyryyttäviksi kokemissa tilanteissa, joissa hän kuitenkin olosuhteista riippumatta pitää itseään arvokkaana tai joskus jopa muita parempanakin, ei lannistu, vaan jatkaa pää pystyssä eteenpäin. *Uudelleenmäärittely* tarkoittaa sitä, että päähenkilö havaitseekin, ettei uusien tapahtumien jälkeen enää kaipaakaan menetettyä henkilöä tai asiaa elämäänsä tai hän ymmärtää, että oli parempi joko hänelle itselleen tai hänen läheiselleen, että menetys tapahtui.

Hyväksyntä näkyy päähenkilön asenteen muuttumisena, jolloin hän on valmis hyväksymään elämänsä tapahtumat sellaisinaan ilman kapinaa tai loputonta suruun jumittumista. *Muistelua* tapahtuu, kun päähenkilö saa lohtua menettämiensä läheisten tai menneiden aikojen muistelusta tai toteaa jo nykyisyydessään omistavansa hyviä asioita elämässään. *Lohtua luonnosta* päähenkilöt löytävät, kun menetys on tapahtunut ja he taistelevat murheensa kanssa ja havaitsevat erilaisten luonnonilmiöiden kauneuden ja kokevat niiden antavan voimaa ja lohtua.

Uskonto on selviytymiskeinona silloin, kun päähenkilö näkee tuonpuoleiseen siirtymisen tyydyttävänä ja turvallisenä ratkaisuna itselleen tai läheisilleen

tai löytää lohtua ajatuksesta, että Luojan tahto on aina ihmiselle paras. *Kiitollisuus* on selviytymisen keinona silloin, kun päähenkilö keskittyy menetyksensä sijaan siihen, mitä on elämältä saanut joko menneisyydessä tai edelleen nykyisyydessä. Kiitollinen asenne selvästi helpottaa menetykseen sopeutumista.

Positiivisuus kuvaa päähenkilön myönteistä ja toiveikasta asennoitumista, jossa hän on menetyksestä huolimatta hyväntuulinen ja uskoo valoisaan tulevaisuuteen. *Kärsivällisyys* on usein menetyksen jälkeen tapahtuvaa odottamista ja luottamista lupauksista parempaan joko uskonnollisessa mielessä tai esimerkiksi saatujen neuvojen noudattamista. Kärsivällisyyteen liittyy myös koettelemusten kestämistä, mistä seuraa useimmiten sadun lopussa palkinto.

5.2.3 Toimintaan liittyvät keinot

Aloitteellisuus tarkoittaa, että päähenkilö tekee jotakin konkreettista oman tilanteensa muuttamiseksi menetyksen jälkeen. *Ennallistamispyrkimykset* tarkoittavat toimintaa, jolla päähenkilö tietoisesti pyrkii palauttamaan menettämänsä asiointilan. Tähän keinoon sisältyvät vain ne sadut, joissa menetyksen palauttaminen on mahdollista ja hyödyllistä. Sadut, joissa päähenkilö aluksi pyrkii palauttamaan menetyksensä, mutta myöhemmin luopuu siitä, on jätetty luokittelematta tähän kategoriaan.

Kekseliäisyys on päähenkilön odottamatonta ja erityisen idearikasta toimintaa menetyksen jälkeen, joka johtaa hyvään tulokseen sadun lopputuloksen kannalta. *Uusi suunta* kuvaa tilannetta, jossa päähenkilö menetyksen jälkeen valitsee kokonaan uudenlaisen toimintatavan, vaihtaa maisemaa, ammattia tai vaikkapa rakastumisen kohdetta.

Auttaminen oman menetyksen keskellä ilmenee toisiin suuntautuneena välittämisenä ja epäitsekkyytenä omiin murheisiin keskittymisen sijaan. *Hyörittäminen* tapahtuu silloin, kun päähenkilö pyrkii korjaamaan omat virheensä, anteeksipyyttää Jumalalta tai ihmisiltä tai kokee sisäistä katumuksen tunnetta ja murehtii vääriä tekojaan.

5.2.4 Selviytymisen keinot ajallisesta perspektiivistä

Jaottelin menetyksistä selviytymisen keinot myös ajallisesti ja muodostin niistä kolme uutta yläluokkaa: menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden. Näillä luokilla pyrin kuvailemaan menetyksistä selviytymiseen liittyvää aikaulottuvuutta. Se on tärkeä, koska niin saduissa kuin tosielämässäkin menetyksen kokijan tulee pystyä ensin hyväksymään menneisyytensä, sen jälkeen elämään nykyisyydessä ja sitten suuntautumaan kohti tulevaisuutta.

Kaikki näistä vaiheista eivät esiinny aina samoissa saduissa, vaan osa saduista kuvaa pelkästään menneisyyteen liittyvää hyväksymisen ja hyvittämisen prosessia, osa keskittyy menetyksen jälkeiseen nykyisyyteen ja osassa sadun lopputuloksena luodaan uutta tulevaisuutta. Kaikki selviytymisen keinot on mahdollista sijoittaa näihin ajallisiin luokkiin. Ne näkyvät taulukosta 7. Tässä alaluvussa kuvailen menetyksistä selviytymistä saduissa tästä näkökulmasta ja nostan esiin saduista löytyviä tekstiesimerkkejä.

Taulukko 7

Selviytymisen keinot aikasektorilla

Menneisyys	Nykyisyys	Tulevaisuus
Hyväksyntä Muistelu Uskonto Kiitollisuus Ennallistamispyrkimys Hyvittäminen	Lohtu luonnosta Aloitteellisuus Kekseliäisyys Auttaminen	Omanarvontunne Uudelleenmäärittely Positiivisuus Kärsivällisyys Uusi suunta

Menneisyyteen sisältyvät menetyksistä selviytymisen keinot liittyvät menetyksen hyväksymiseen, muisteluun, uskontoon, kiitollisuuteen, ennallistamispyrkimyksiin ja hyvittämiseen. Voidakseen jatkaa eteenpäin päähenkilöiden tulee usein sovittaa menneitä tekojaan, kamppailla menetykseen liittyvien tunteidensa kanssa ja etsiä lohtua uskonnosta. Menetyksen hyväksyminen muo-

dostaa monien satujen lopputuloksen ja siihen usein liittyy kiitollisuus eletystä elämästä.

Lapsi voi saada saduista mallia siihen, että on olemassa pysyviä, palauttamattomia menetyksiä, jotka tulee hyväksyä ja joskus taas on kannattavaa ja mahdollista taistella ja ponnistella sen puolesta, että asiat palautuisivat ennalleen. Hyväksynnän saavuttaminen saattaa olla koko sadun lopullinen tulos, jolloin päähenkilö pystyy vihdoin jatkamaan elämässä eteenpäin. Esimerkiksi sadussa *Tyttö joka astui leivän päälle* Inkerin täytyy kokea kadotuksen kauheat kidutukset, ennen kuin hän pystyy hyväksymään sen, että menetti maanpäällisen elämänsä oman ylpeytensä seurauksena.

Samassa sadussa on esimerkki pienestä tytöstä, joka säälii oman pahuutensa takia suohon vajonnutta Inkeriä ja lupaa antaa nukkekaappinsa, jos Inkeri vain saisi uuden tilaisuuden tulla maan päälle ja pyytämään anteeksi pahuuttaan. Tällainen käsitys kuolleen palauttamisesta omalla kiltteydellä on lapsille yleinen ajatus, kuten jo teoriaosassa tuon esiin ja sadut voivat auttaa korjaamaan sitä ja hyväksymään kuoleman lopullisuutta.

Menetystä ei voida saduissakaan aina palauttaa hyvittämällä tekoja, mutta niitä voidaan sovittaa ja saada anteeksi ja saavuttaa mielenrauha. Kristinuskoon pohjaava armon käsite on vahvasti läsnä – tekojaan katuva saa vapahduksen ja paikan Jumalan luona, niin kuin Inkerillekin sadussa käy: ”...hänestä tuntui, ettei armon ovi milloinkaan voisi avautua hänelle, ja samassa kun hän murtuneena tunnusti tämän, valonsäde lankesi alas helvetin kuiluun, se tuli voimakkaampana kuin auringonsäde, ja silloin... haihtui Inkerin kivettynyt hahmo. Pieni lintu lensi salaman murtovii-van teitä ylös ihmismaailmaa kohti...” (Andersenin suuri satukirja 1990, 546.)

Tekojen hyvittäminen liittyykin saduissa usein uskontoon, joka tarjoaa päähenkilöille lohtua ja turvaa ja toivon oman tai menetetyn läheisen elämän jatkumisesta tuonpuoleisessa maailmassa. Kuten Granot (2005, 33) toteaa, uskomukset tuonpuoleisuudesta lieventävät kuoleman peruuttamattomuutta ja lopullisuutta, mutta eivät silti välttämättä ole ristiriidassa todellisuuden ymmärtämisen kanssa.

Menetyksen muistelu tuo saduissa usein lohtua kauniilla tavalla. Sadussa *Villijoutsenet* Elisa näkee unta kadonneista veljistään: *”Koko yön hän näki unta veljistään: he leikkivät taas lapsina, kirjoittivat timanttipuikoilla kultatauluille ja katse-
liivat kaunista kuvakirjaa, joka oli maksanut puoli valtakuntaa.”* (Andersenin suuri satukirja 1990, 121.) Sadut vahvistavat näin lapselle käsitystä, että on hyvä pitää yllä muistoja ja läheisiin liittyviä rituaaleja ja että kaipaaminen on normaalia ja oikeutettua, niin kuin luvussa 3.2.2 mainitsen puhuessani vanhemman antamasta ”luvasta” elämässä eteenpäin siirtymiseen ja muistojen suomasta energiasta ja niiden sulautumisesta osaksi lapsen sisäistä minää. (Granot 2005, 47, 152.)

Muistelu ja uskonnollisuus luovat lapselle pohjaa myös kiitollisen asenteen rakentamiselle. Andersenin saduissa jatkuvasti esiintyvä teema on oppia näkemään ja arvostamaan sitä, mitä on elämässä saanut ja panna merkille elämän arvokkaat hetket. Yleensä kiitollisuus suuntautuu rakkaiden kanssa vietettyihin yhteisiin hetkiin sekä luonnossa ja omassa kodissa koettuihin aikoihin.

Nykyhetkestä selviytymiseen liittyvät Andersenin saduissa lohtu luonnosta, aloitteellisuus, kekseliäisyys ja auttaminen. Näiden avulla päähenkilöt lähtevät etsimään ratkaisuja tai helpottavat kokemiaan surun ja pettymyksen tunteita. Heidän on löydettävä jokin tarttumakohta, joka auttaa kestäämään juuri sillä hetkellä ja jonka avulla toivo ja usko elämän mahdollisuuksiin säilyy.

Tilanteissa, missä päähenkilö on keskellä epätoivoa ja neuvottomana, tulevat usein avuksi erilaiset luonnonilmiöt, kuten meren pauhu, lintujen laulu tai kauniit maisemat. Sadussa *Villijoutsenet* Elisa löytää meren katselusta lohdutusta ja rohkaisua veljiensä löytämiseen: *”Vesi vyöryy väsymättömänä, ja niin ta-
saantuu se, mikä on kovaa – minä tahdon olla yhtä väsymätön! Kiitos opetuksestanne, te kirkkaat vyöryöt laineet! Kerran, sen sanoo minulle sydämeni, te kannatte minut rakkaiden veljeni luo!”* (Andersenin suuri satukirja 1990, 123.)

Nykyhetkessä elämiseen tulee usein avuksi aloitteellinen toiminta. Päähenkilö iloitsee, työskentelee, tekee päätöksiä ja toimii menetyksestä huolimatta. Sadussa *Sikopaimen* torjuttu prinssi pestautuu sikopaimeneksi koetellakseen

turhamaista ja kiittämätöntä prinsessaa. Sadun *Todellinen prinsessa* prinssi jatkaa aidon prinsessan etsintää toiveensa täyttymättömyydestä huolimatta.

Salo-Chydenius (2016, 3) mainitsee, että menetyksen kokeminen lisää ihmisen haavoittuvaisuutta ja ihmisen toimijuuden tunto saattaa romahtaa tai murentua menetyksen kokemisen yhteydessä. Andersenin saduissa toimijuus kuitenkin enimmäkseen pystytään säilyttämään. Päähenkilöt joutuvat lujille, mutta heistä myös löytyy yllättäviä ominaisuuksia ja uusia oivalluksia.

Esimerkiksi sikopaimenena esiintyvän prinssin toimintaa voi pitää kekse-
liänä – hän vaikuttaa osaavan aina valmistaa prinsessaa kiinnostavia vekotti-
mia: *”Sikopaimen... teki raikun. Kun hän huiskutti sitä, soivat kaikki valssit, hyvät ja
polskat, joita maailman luomisesta asti oli tunnettu. ’Mutta sehän on superbe’, sanoi
prinsessa astuessaan ohi. ’En ole kuullut kauniimpaa sävellystä.’”* (Andersenin suuri
satukirja 1990, 188.)

Nykyhetkessä selviydytään saduissa myös auttamalla muita oman kärsi-
myksen ja ongelmien keskellä. Joissain tapauksissa juuri avun antaminen toisil-
le osoittautuu ratkaisevaksi käänteeksi päähenkilön elämässä. Näin käy sadussa
Tyttö joka astui leivän päälle, jonka sovitus täytyy epäitsekäänä lintuna: *”Se
lensi kyliin, etsiskeli kaikkialta, ja jos jokin lempeä käsi oli sirotellut leipää ikkunan alle,
lintu söi itse vain yhden ainoan murusen, mutta antoi kaikki muille. Talven kuluessa se
oli koonnut ja antanut niin monta leivän murusta, että ne yhteensä painoivat niin pal-
jon kuin koko se leipä, jolle pieni Inkeri oli astunut. Ja kun viimeinen leivänmurunen oli
löydetty ja annettu pois, muuttuivat linnun harmaat siivet valkoisiksi ja levittäytyi-
vät.”* (Andersenin suuri satukirja 1990, 547.)

Tulevaisuuteen liittyviä selviämisen keinoja ovat uudelleenmäärittely,
positiivisuus, kärsivällisyys, uusi suunta ja omanarvontunne. Menetyksen koki-
jan uusi käsitys itsestään määrittää hänen valintojaan jatkossa. Positiivisuus on
asenne, joka auttaa päähenkilöä panostamaan tulevaan ja uskomaan mahdolli-
suuksiinsa, kärsivällisyys ilmentää sitkeyttä ja taipumattomuutta päämäärien
tavoittelussa. Uusi suunta kuvaa päähenkilön tekemiä uusia elämänvalintoja ja
omanarvontunne on sisäinen asenne, joka auttaa häntä ymmärtämään oman
arvonsa ja ominaisuuksiensa merkityksen.

Omanarvontunne on tarpeen erityisesti silloin, kun toiset hyljeksivät ja elämä kolhii. Saduissa päähenkilöt usein säilyttävät hyvät ominaisuutensa, eivätkä suostu mukautumaan tai anna pilkan ja halveksunnan lannistaa itseään. *Sikopaimenessa* prinssi ei enää kosiskele prinsessaa voittaakseen tämän omakseen, vaan osoittaakseen hänen arvottomuutensa ja kokeillakseen, kuinka paljon prinsessa on valmis menettämään arvokkuudestaan saadakseen haluamansa leikkikalun. Prinssi säilyttää arvokkuutensa ja saa sadun lopussa oikeutuksensa, kun prinsessa tajuaa miten hyvä vaihtoehto prinssin puolisoiksi ottaminen olisikaan hänelle ollut.

Tällainen suhtautuminen on myös osa uudelleenmäärittelyn prosessia, jossa menetetty asia ei enää päähenkilön näkökulmasta olekaan tavoittelemisen arvoinen, koska hän itse on muuttunut ja näkeekin asiat toisessa valossa. Näin käy sikopaimenen lisäksi *Kihlatut*-sadun hyrrälle. *"Ja hyrrä joutui takaisin huoneeseen ja suureen arvoon ja kunniaan, mutta pallosta ei kuulunut mitään. Eikä hyrrä enää koskaan puhunut vanhasta rakkaudestaan. Se menee ohi, kun ihastus on maannut viisi vuotta vesikourussa likoamassa. Niin, häntä ei edes tunne, kun hänet tapaa rikkaitynnyrissä."* (Andersenin suuri satukirja 1990, 204.)

Silloin kun tavoittelemisen kohde taas on arvollinen, kärsivällisyys sen havittelussa on suuri hyve saduissa. Mikäli päähenkilö kestää koettelemukset, hänen tilanteensa muuttuu paremmaksi. *Villijoutsenten* Elisa kestää suuria tuskia ja herjoja kutoessaan nokkospaitoja: *"Ei matkalla kuolemaansakaan hän päästännyt käsistään aloitettua työtä: kymmenen panssaripaitaa oli hänen jalkainsa juuressa, yhdettätoista hän kutoi. Roskaväki pilkkasi häntä. 'Kas noitaa, kuinka se mutisee! Virsikirjaa hän ei pitele käsissään, ei, vaan rumaa noituuttaan hän jatkaa...'"* (Andersenin suuri satukirja 1990, 131.)

Andersenin päähenkilöt säilyttävätkin positiivisen mielenlaadun usein hyvin mielenkiintoisella tavalla ja osoittavat hämmästyttävää kykyä poimia kultajyviä ja nauttia elämästään vaikeuksistaan huolimatta. Päähenkilöt myös saattavat aloittaa elämässään menetyksen koettuaan uuden vaiheen, jossa he muuttavat pois, vaihtavat alaa tai etsivät uuden elämänkumppanin. Useimmiten uusi suunta elämässä olisi jäänyt ottamatta ilman menetyksen kokemista.

Joskus päätös tehdään aktiivisesti, joskus taas uusi suunta vain esittäytyy ikään kuin sattuman tuomana mahdollisuutena.

Sadussa *Kihlatut* hyrräkin joutuu välillä samaan roskatynnyriin kuin entinen rakastettunsa pallo, mutta se on ehditty kullata ja kelpaa edelleen käyttöön ja *"joutui takaisin huoneeseen ja suureen arvoon ja kunniaan"*. (Andersenin suuri satukirja 1990, 204.) Sadut siis antavat toivoa lapselle siitä, että oma tilanne voi myös vain yhtäkkiä kohentua ja menettäminen saattaa tarkoittaa, että tilalle voi tulla uusia ja parempia mahdollisuuksia.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli tarkastella H. C. Andersenin satuja ja niistä löytyviä menetyksiä sekä sitä, millaisia selviytymisen keinoja sadut tarjoavat lapselle. Tutkimus toteutettiin laajasta satuaineistosta ja analyysi tehtiin käyttämällä sisällönanalyysia.

Hans Christian Andersenin satujen sanomasta löytyy paljon psykologisia asetelmia ja ihmiselämän tunteiden laajaa kirjoa. Tämän vuoksi ne muodostivat kiinnostavan ja laajan tutkimusaineiston, josta oli mahdollista löytää monia erilaisia analyysiin soveltuvia teemoja ja luokkia. Kuten Ylimartimo (2005, 75.) mainitseekin, Andersenin sadut toimivat eräänlaisena psykologisena analyysina ihmisen toiminnan lähtökohdista ja ajatuksista.

Ensimmäinen tutkimuskysymyksistäni kuului: Millaisia lapselle samaisuttavia menetyksiä H. C. Andersenin saduissa on? Andersenin saduissa koetaan menetyksiä hyvin laajalla kirjolla. Mukana on päähenkilön aseman ja omaisuuden menetyksiä, ihmissuhteiden menetyksiä ja oman elämän menetyksiä, joiden kaikkien alle löysin useita tarkempia menetysten alaluokkia.

Menetykset aiheuttavat sen kokijassa aina reaktioita, joita myös tässä tutkimuksessa tarkasteltiin osana menetyksen merkityksellisyyttä ja aineiston karinnan kriteerejä. Kuten teoriaosassa lainaamani Salo-Chydenius (2016, 2) toteaa, menetyksen aiheuttamia tunteita ovat esimerkiksi suru, kaipaus, viha, häpeä, syyllisyys, hylätyksi tuleminen ja pelko.

Andersenin saduissa tunteita näytetään monilla eri tavoilla ja niiden ilmaisu on luonteva osa kerrontaa. Niitä ei pyritä peittämään tai tukahduttamaan, vaan esimerkiksi surua ilmaistaan avoimesti haudoilla itkien, läheisiä muistellen ja kaipausta osoittaen.

Lapsi tarvitsee usein aikuiselta apua surullisten tunteiden ilmaisuun ja niiden ilmaisun oikeutukseen (Katz 2001, 148). Erityisesti kuoleman kohtaami-

sessä on sureminen tärkeällä sijalla saduissakin. Kuten Ylönen (2000, 7) mainitsee satujen keskeisin tehtävä on lapsen tunne-elämään vaikuttaminen.

Menetyksien ilmeneminen saduissa luo lapselle ymmärrystä siitä, miten elämässä voi tapahtua monenlaista yllättävää, pelottavaa ja surullistakin. Vaikka monet tarinat sijoittuvatkin aikuisten maailmaan tilanteisiin, joita lapsi ei vielä itse kohtaa, hänen on kuitenkin mahdollista ymmärtää päähenkilöiden kokemia tunteita ja paineita.

Kertomusten tuttuus, vaikkakin samalla mielikuvituksellisuus, mahdollistavat lapsen turvallisen samaistumisen (Bearne 2000, 188). Lapset oppivat satujen avulla luottamaan itseensä ja mahdollisiin löytyneisiin ystäviinsä. (Ylönen 2000, 28). Havaitsin tässä tutkimuksessa, että H. C. Andersenin saduissa koetut menetykset ovat moninaisia ja erilaisissa yhteyksissä ilmeneviä, mutta pääsääntöisesti niistä heijastuu runsaasti toivoa ja rohkaisua sisältävää sanomaa, jonka lapsi voi aistia ja johon samaistua.

Toinen tutkimuskysymyksistäni oli: Millaisia lapsen tunne-elämän kehitystä edistäviä menetyksistä selviytymisen keinoja H. C. Andersenin sadut tarjoavat? Selviytymisen keinoja löytyi yhteensä 13 alaluokkaa, joista muodostin ylempii luokkia, jotka jakaantuivat selvästi toimintaan ja asennoitumiseen, tavallaan henkisiin ja fyysiseen maailmaan liittyviin mahdollisuuksiin. Toimiminen on jollakin tavalla itsen ulkopuoliseen maailmaan vaikuttamista ja asennoituminen henkilön sisäistä prosessointia. Molemmat ovat yhtä merkittäviä selviytymisen kannalta.

Selviytymisen keinot voi jaotella myös kolmeen ajalliseen pääluokkaan: menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Menneisyyden tapahtumia ei enää voi muuttaa, mutta niiden kanssa tulee päästä sinuiksi, vapautua syyllisyydestä, hyvittää omia virheitään ja myös löytää lohtua muistelun avulla. Nykyisyydessä on tärkeää löytää oma toimijuus, jossa usko mahdollisuuksiin vaikuttaa, on keskeisellä sijalla. Lohtua menetykseen voi etsiä itselle mieluisista asioista, kuten luonnosta ja usein keskittyminen muiden auttamiseen siirtää ajatukset uusille urille.

Tulevaisuuteen suuntautumisessa saduissa usein tapahtuu itsen uudelleenmäärittelyä ja oman arvon tunnistamista. Sadun sikopaimen muuntautuu takaisin prinsiksi ja ikään kuin muistaa taas oman arvonsa ja asemansa, hyrrä kohoaa arvoasteikossa entistä asemaansa korkeammalle ja onkin nyt palloa parempi. Sadut tarjoavat siis lapselle viestiä siitä, että menetyksen koettuaan voi säilyttää ja kehittää omaa minuuttaan ja säilyttää oman itseisarvonsa.

Tulevaisuuteen liittyy myös toivon näkökulma ja saduissa positiivinen, luottavainen asennoituminen useimmiten palkitaan. Elisa ei menetä toivoaan kaikkien kärsimystensä ja vaikeuksiensa keskellä, vaan löytää lohtua rukouksesta ja uskosta hyvyyden voittamiseen. Inkeri selviytyy lopulta jopa kadotuksen kauhuista pystyessään vihdoinkin taipumaan mielenmuutokseen.

Ja kuten teoriaosan alussa totean, Andersenin sadut toimivat monen ikäisille. Pienet lapset eivät välttämättä ymmärrä yhteiskunnallista satiiria, mutta pystyvät käsittämään esimerkiksi Sikopaimen-sadun prinsessan toiminnan halpa-arvoisuuden, vaikka heiltä meneekin ohi laajempi yhteiskunnallinen kritiikki, jota sadusta voi myös nähdä löytyvän. Miten itseään hienoina pitävät ihmiset sortuvat myymään arvokkuutensa lyhytnäköisten hauskuuksien tai nautintojen vuoksi.

Kaiken kaikkiaan voi todeta, että H. C. Andersenin sadut toimivat edelleen niin lasten viihdyttäjinä kuin tunne-elämän kehittäjinäkin. Satujen monipuoliset aiheet ja ympäristöt inspiroivat mielikuvitusta, naurattavat ja pelottavat. Menetyksiä ja elämän tosiasioita käsitellään kaunistelematta, mutta aina toivon ja armon näkökulma säilyttäen.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on kritisoitu reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden käyttämistä, koska ne on luotu kvantitatiivisen tutkimuksen tarpeisiin, koska olennainen osa laadullista tutkimusta on, että aineiston tulkitsijana toimii tutkija. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136-137.) Jos ajatel-

laan tämän tutkimuksen validiteettia, eli onko tutkittu sitä, mitä oli tarkoitus tutkia, voi mielestäni vastata myöntävästi.

Tutkimuskysymyksiin löytyi selkeästi vastaukset ja uskon käsitelleeni aineiston johdonmukaisesti niin, että kaiken tyyppisiä menetyksiä tuli analyysiin mukaan. On tietenkin mahdollista, että toinen tutkija olisi tulkinnut niitä löytyvän enemmän tai vähemmän kuin mitä itse aineistostani löysin. Luokkia olisi ollut mahdollista muodostaa myös toisin kuin itse tein, mutta uskon pääluokkien sisältävän olennaiset sisällöt.

Aineisto olisi ollut myös mahdollista rajata käyttämällä erilaisia kriteerejä ja sitä olisi ollut mahdollista supistaa. Päädyin kuitenkin jättämään analyysiin mahdollisimman monipuolisen satuvalikoiman ja halusin säilyttää aineistolähtöisyyden vahvana. Tosin suuri aineistomäärä altisti inhimillisille virheille, mitä pyrin korjaamaan useilla tarkistuslukemisilla.

Tuomi & Sarajärvi (2009, 138-139) ovat koonneet taulukon, jossa tarkastellaan neljän suomenkielisen lähteen termejä laadullisesta tutkimuksesta ja sen luotettavuudesta. Mukana on käsite credibility (uskottavuus, vastaavuus), esimerkiksi vastaavatko tutkijan tulkinnat ja käsitteellistäminen aineistoa. Koen osittain, että omat tulkintani aineistosta ovat subjektiivisia ja olisi mahdollista päätyä sijoittamaan esimerkiksi eri alaluokkiin kuin miten itse olen toiminut. Uskon kuitenkin päälinjojen olevan perusteltuja ja johdonmukaisia.

Jatkotutkimuksen aiheita olisi mahdollista kehittää runsain mitoin. Anderseenin sadut tarjoavat rikkaan ja suuren aineiston, jota voi lähestyä hyvin monista eri näkökulmista. Olisi mielenkiintoista esimerkiksi jollakin tavalla haastatella satuihin perehtyviä lapsia ja kuulla suoraan heiltä, millaisia tulkintoja he tekevät ja mitkä seikat erityisesti jäävät mieleen sekä millaisia tunteita sadut heissä herättävät.

Kaiken kaikkiaan voi todeta, että H. C. Andersenin satujen maailma tutkimuskohteena on yllättävän laaja ja syvä. Ulottuvuuksia ja yhtymäkohtia löytyy yhteiskunnasta, historiasta, psykologiasta, kielentutkimuksesta ja esimerkiksi mytologiasta. Yksinkertaiset tarinaelementit muodostavat syvällisiä ja ajattomia asetelmia, joista löytyy yhtymäkohtia niin lapsen kuin aikuisenkin arkisesta elämästä. Toivon onnistuneeni välittämään tällä tutkimuksella jotakin tästä satujen rikkaasta kokemusmaailmasta.

LÄHTEET

- Andersenin suuri satukirja 1990. Suom. Talvio, M. Porvoo: WSOY.
- Anderson, M. 2001. 'You have to get inside the person' or making grief private: image and metaphor in the therapeutic reconstruction of bereavement. Teoksessa: Hockey, J. Katz, J. & Small, N. (toim.) 2001. Grief, mourning and death ritual. Buckingham : Open University Press cop.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Bearne, E. 2000. Myth, legend, culture and morality. Teoksessa: Bearne, E. & Watson, V. (toim.) Where texts and children meet. London : Routledge.
- Biank, N. & For Sori, C. Integrating Spirituality When Working with Children and Families Experiencing Loss of a Parent. 2006. Teoksessa: The Therapist's Notebook for Integrating Spirituality in Counseling II: More Homework, Handouts, and Activities for Use in Psychotherapy. Binghamton: The Haworth Press.
https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=d6eOAwwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT101&dq=h+c+andersen+meaning&ots=bDFFa4vdwf&sig=FvSkswXMKBBN2eMpWEaZZWR617k&redir_esc=y#v=onepage&q=h%20c%20andersen%20meaning&f=false. Luettu 8.12.2018.
- Bloom, S. L. Loss in human serving organizations. Teoksessa: S. L. Bloom, & L. A. Vargas (toim.) 2007. Loss, Hurt and Hope : The Complex Issues of Bereavement and Trauma in Children. Cambridge Scholars Publishing.
<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzUyMzkxOF9fQU41?sid=29522f71-cac6-4fde-ba9a-2e03ff3fe636@sessionmgr4010&vid=0&format=EB&rid=1> Luettu 23.2.2019
- Granot, T. 2005. Without You – Children and Young People Growing Up with Loss and Its Effects. London : Jessica Kingsley Publishers.
<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzEyOTg5MV9fQU41?sid=9a1b3c4f-5a3d-44f7-b8d5-3eb833b78020@sessionmgr4007&vid=0&format=EB&rid=1> Luettu 2.4.2019
- Gutierrez, I. T., Miller, P. J., Rosengren, K. S. & Schein, S. S. 2014. Affective dimensions of death: Children's books, questions and understandings. Monographs of the Society for Research in Child Development. vol. 79., no 1., 43-61.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy
- Katz, J. 2001. Supportin bereaved children at school. Teoksessa: Hockey, J. Katz, J. & Small, N. (toim.) 2001. Grief, mourning and death ritual. Buckingham : Open University Press cop.
- Kehoe-Biggs, K. 2007. A child therapist's journey through loss. Teoksessa: S. L. Bloom, & L. A. Vargas (toim.) 2007. Loss, Hurt and Hope : The Complex Issues of Bereavement and Trauma in Children. Cambridge Scholars Publishing.
<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzUyMzkxOF9fQU41?sid=29522f71-cac6-4fde-ba9a-2e03ff3fe636@sessionmgr4010&vid=0&format=EB&rid=1> Luettu 23.2.2019
- McCorkle, D. & Yanosy, S. 2007. When loss gets lost: Using the selfmodel to work with loss in residential care. Teoksessa: S. L. Bloom, & L. A. Vargas (toim.) 2007. Loss, Hurt and Hope : The Complex Issues of Bereavement and Trauma in Children. Cambridge Scholars Publishing.
<http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzUyMzkxOF9fQU41?sid=bcf5a326-40ff-44dc-808d-bce5d7364510@pdc-v-sessmgr02&vid=0&format=EB&rid=1>. Luettu 23.2.2019
- Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Poling, D. A. & Hupp, J. M. 2008. Death Sentences: A Content Analysis of Children's Death Literature. The Journal of Genetic Psychology, 2008, 169(2), 65-176. <https://search-proquest-com.ezproxy.jyu.fi/docview/228468633?pq-origsite=primo>. Luettu 1.1.2019.
- Salo-Chydenius, S. 2016. SELVIÄÄKÖ SURUSTA - sureminen toimijuuden ja haavoittuvuuden näkökulmasta. A-klinikkasäätiö. <https://www.a-klinikka.fi/tiedostot/SURUtoimijuusjahaavoittuvuus.pdf>. Luettu 12.1.2019.
- Satuhelmiä 2007. Helsinki : Basam books cop.
- The Hans Christian Andersen Centre. 2018.
http://andersen.sdu.dk/rundtom/faq/index_e.html?emne=antaleventyr.
 Luettu 24.12.2018.
- Tuominen, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

- Whitley, D. 2000. Fantasy narratives and growing up. Teoksessa: Bearne, E. & Watson, V. (toim.) *Where texts and children meet*. London : Routledge.
- Yeakey, C. C., Richardson, J. W. & Brooks-Buck, J. D. 2006. Living in the shadows of America's prosperity. Teoksessa: Yeakey, C. C., Richardson, J. W., & Brooks-Buck, J. (toim.) *Suffer the Little Children : National and International Dimensions of Child Poverty and Public Policy. Advances in Education in Diverse Communities: Research, Policy and Praxis, Vol. 4*. Amsterdam : JAI Press Inc., 1-38.
<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzE2NjM4MV9fQU41?sid=ed8a892f-4b09-4c26-b398-6d8ede925673@sessionmgr4009&vid=0&format=EB&rid=1> Luettu 25.2.2019
- Ylimartimo, S. 2005. *Satujen elämää, elämän satuja : näkökulmia H. C. Andersenin elämään, tuotantoon ja perintöön*. Jyväskylä : Gummerus.
- Ylönen, R. 2000. *Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle*. Tampere: Tammer-Paino Oy

LIITE 1

Esimerkeiksi valittujen satujen juonet

1. Todellinen prinsessa

Prinssi etsii itselleen puolisoksi todellista prinsessaa, jota ei tahdo millään mistään löytyä. Jokaisessa ehdokkaassa tuntuu olevan aina jokin puute. Prinssi on tästä hyvin surullinen, mutta jatkaa etsintäänsä. Eräänä myrskyisenä yönä linnaan saapuu prinsessa läpimärkänä ja kurjan näköisenä. Vanha kuningatar asettaa tämän testiin ja piilottaa monien patjakerrosten alle hänen sänkyynsä herneen. Prinsessa on niin herkkähipiäinen, että ei saa lainkaan nukuttua herneen takia. Näin prinssi toteaa prinsessan aidoksi ja menee naimisiin tämän kanssa.

Päähenkilö: prinssi

Reaktio: Itku ja muut surun ilmaisut

Menetykset: Toiveiden täyttymättömyys/epäonnistuminen tavoitteissa

Menetyksestä selviytyminen: Aloitteellisuus, kekseliäisyys

2. Villijoutsenet

Sadussa on kuningas, jolla on yksitoista poikaa ja yksi tytär, satumaisen kaunis Elisa. Kuningas avioituu uudelleen pahan ja kateellisen kuningattaren kanssa, joka saa kuninkaan uskomaan pahaan lapsistaan, noituu prinssit villijoutseniksi ja lähettää Elisan pois, kunnes hän 15 vuoden iässä palaa entistäkin kauniimpana. Paha äitipuoli turmelee Elisan ulkonäön niin, että hänen isänsä kuningas ei enää halunnut häntä tunteakaan. Elisa itkee katkerasti ja lähtee pois etsimään veljiään.

Hänen hyvyytensä vetää luokseen metsän eläimiä ja Jumalan johdatus auttaa häntä peseytymään ja palauttamaan kauneutensa. Elisa tapaa vanhan vaimon, joka auttaa häntä löytämään joutsenina lentävät veljensä. Veljet kuljettavat hänet nokissaan kantamassaan verkossa meren yli ja siellä Elisa kohtaa unessa haltijattaren, joka kertoo, että noidan kirous voidaan purkaa vain, jos hän kutoo veljilleen hautausmaalla kasvavista nokkosista panssaripaidat omin paljain käsin ja pysyy täysin puhumatta koko sen ajan, muuten veljet kuolevat.

Elisan löytää paikallinen kuningas, joka rakastuu Elisan kauneuteen ja hyvyYTEEN. Kuningas vie hänet palatsinsa loistoon, mistä Elisa nauttii vain osittain. Hänen päähuomionsa on edelleen veljiensä pelastamisessa ja hän kärsivällisesti jatkaa piinallista kutomistaan ja hiipii öisin salaa hautausmaalle poimiakseen lisää nokkosia. Tämän kuitenkin laittaa merkille pahansuopa arkkipiispa, joka pitää Elisaa noitana ja kertoo epäilyistään kuninkaalle. Elisa ei voi puolustautua, koska ei saa puhua ja kuningas määrää hänet teloitettavaksi.

Vielä matkalla teloituspaikallekin Elisa jatkaa kutomistaan väkijoukon pilkatessa. Viime hetkessä joutsenet lehahtavat paikalle häntä suojelemaan ja Elisa heittää paidat veljiensä päälle, jotka muuttuvat takaisin prinsseiksi. Nyt Elisa selittää kaiken ja kansa kumartuu hänen edessään kuin pyhimyksen ja häät kuninkaan kanssa tietenkin vietetään.

Päähenkilö: Elisa

Menetykset: Kodin menetys, rakkaan/omaisen menetys, TerveYden, psyykkisten tai fyysisten ominaisuuksien menetys/oma fyysinen kärsimys

Reaktiot: Pois lähteminen, pyrkimys menetyksen takaisin saamiseen, luonnon kauneuden ihailu, menetetyn muistelu ja ajattelu, uskonnollinen toivo, epäitsekäät teot, lannistumattomuus

Selviytymisen keinot: Lohtu luonnosta, uskonto, aloitteellisuus, ennallistamispyrkimys, kärsivällisyys

3. Sikopaimen

Köyhä prinssi omistaa kuningaskunnan ja haluaa naimisiin prinsessan kanssa. Moni prinsessa olisi hänet huolinut, mutta hän sattuu kosimaan juuri sellaista keisarintytärtä, jolta saakin rukkaset. Prinssi lähettää hoviin ihanan ruusun, joka kukkii ainoastaan kerran vuodessa ja sitä nuuhkiessa kaikki surut unohtuvat. Hän lahjoittaa myös uskomattoman kauniisti laulavan satakielen. Keisari toimittaa lahjat tyttärelleen, joka pettyy syvästi huomattessaan, että ruusu ei olekaan taitavasti tehty tekokukka, vaan oikea ja satakieltä hän halveksii ja päästää sen vapauteen.

Silloin prinssi päättääkin pestautua keisarille sikopaimeneksi, maalaa kasvonsa ja hakee linnan palvelukseen. Prinssi tekee ahkerasti työtä, mutta iltapuhteena valmistaa pienen soivan padan, jonka avulla saa selville, mitä kaikki muut laittavat ruoakseen. Siihen prinsessa ihastuu kovasti ja haluaa ostaa padan itselleen. Sikopaimen kuitenkin pyytää siitä kymmenen suudelmaa prinsessalta, joka tarjoaa tilalle hovinaisiaan, mutta suostuu sitten ja suutelee prinssiä salassa. Prinssi toistaa tempun ja rakentaa nyt soittokoneen, joka pystyy soittamaan kaiken maailmassa olevan musiikin. Tällä kertaa hintana on jo sata suudelmaa.

Prinsessa kieltäytyy, mutta houkutus käy liian suureksi ja hän välttämättä tahtoo omakseen sikopaimenen raikun. Suutelutilaisuus järjestetään ja hovinaiset laskevat huolellisesti, että oikea lukumäärä täyttyisi. Paikalle saapuu kuitenkin uteliaaksi käynyt keisari, joka pöyristyy nähdessään tyttärensä käytöksen ja ajaa tämän ulos valtakunnastaan. Prinsessa katuu katkerasti, ettei ollut mennyt naimisiin kunnollisen prinssin kanssa. Silloin sikopaimen paljastaa itsensä ja kertoo alkaneensa nyt halveksia prinsessaa, joka oli torjunut hänen arvokkaat lahjansa, mutta suudellut leikkikalujen takia sikopaimenta. Prinssi poistuu valtakuntaansa ja jättää prinsessan ulos.

Päähenkilö: prinssi

Menetykset: Elämän mahdollisuuksien menetys, arvokkuuden menetys

Reaktiot: Omien päämäärien eteen ponnistelu, uusien ideoiden keksiminen, lannistumattomuus

Menetyksistä selviytyminen: Kekseliäisyys, aloitteellisuus, uudelleenmäärit-

4. Kihlatut

Lelujen joukossa on huoneessa hyrrä ja pallo. Hyrrä ehdottaa pallolle kihlausta, mutta pallo on mielestään ommeltu niin hyvästä materiaalista, ettei alennu edes vastaamaan. Hyrrä tulee seuraavana päivänä maalatuksi kauniisti ja esittelee nyt itseään pallolle ja uudistaa kosintansa todistellen, miten hyvin ne sopisivat yhteen. Pallo kuitenkin torjuu ehdotuksen ja vetoaa omasta mielestään hienoon syntyperäänsä ja materiaaliinsa. Hyrrä puolestaan kertoo, että on itsensä pormestarin sorvaama ja arvokasta puuta.

Pallo ei edelleenkään lämpene, vaan kertoo olevansa melkein kihloissa jo pääskysen kanssa, jonka kosintaan on päättänyt suostua. Tämän jälkeen pallo ja hyrrä eivät enää puhu keskenään, mutta lelut omistava poika pomputellessaan palloa, joka nousee yhä korkeammalle, lopulta kadottaa lelunsa. Hyrrä luulee pallon muuttaneen nyt pääskysen pesään ja jää kaihoamaan palloa juuri siksi, että ajattelee kilpakosijan saaneen tämän.

Hyrrä tulee nyt itse kullatuksi ja onnellisena hypellessään tulee pudonneeksi rikkaitynnyriin kaikenlaisen moskan sekaan. Siellä se kuitenkin tapaa uudelleen pallon, jota ei enää tunnista samaksi, vaan on surkeassa kunnossa. Pallo onkin pudonnut sinne kattokourusta ja häät pääskysen kanssa jääneet toteutumatta. Se on kuitenkin ajatuksiltaan entisensä ja jatkaa ylpeilyään pääskysellä ja hienoilla materiaaleillaan. Hyrrä löydetään ja palautetaan suureen arvoon, eikä se enää koskaan puhu pallosta mitään.

Päähenkilö: hyrrä

Menetykset: Toiveiden täyttymättömyys/ epäonnistuminen tavoitteissaan, arvokkuuden menetys, ihastuksen / rakastumisen kohteen menetys

Reaktiot: Menetyksessä kiinni roikkuminen, menetetyin muistelu ja ajattelu, kateus / katkeruus

Menetyksistä selviytyminen: Uudelleenmäärittely, omanarvontunne

5. Tyttö joka astui leivän päälle

Inkeri on ylpeä ja kopea tyttö, joka räökkää elämiä ja kohtelee huonosti äitiään. Hän pääsee palvelustyöksi ylhäisille ihmisille, jotka kohtelevat häntä hyvin. Hän häpeää omaa köyhää äitiään, jolle hänen isäntäväkensä pyytää viemään leivän lahjaksi. Inkeri pukeutuu parhaimpiinsa ja uusiin kenkiinsä. Hän joutuu ylittämään liejukoisen kohdan polullaan ja paiskaa leivän maahan astinlaudakseen kenkiä suojellakseen.

Inkeri vajoaa rangaistukseksi syvälle suohon, jossa hän päätyy suoekon iljettävään valtakuntaan. Siellä on kylässä itse tihulainen ja tämän paha isoäiti, joka pyytää suoekkoa luovuttamaan Inkerin itselleen muistoksi käynnistään. Hän ottaa Inkerin mukaansa ja vie helvetin odotushuoneeseen. Siellä on kaikilla rauhatonta ja Inkeri seisoo jalat kiinni leivässä, jonka päälle hän oli astunut.

Inkeri ei pysty kumartumaan ottamaan palasta leivästä, vaikka on valtavan nälkäinen. Hänen päällään ryömivät käärmeet ja kärpäset. Hän kuulee, miten maan päällä elävät ihmiset kaikki puhuvat hänestä pahoja ja kovia sanoja, äitikin itkee hänen pahuuttaan. Inkeri ei kuitenkaan tästä helly, vaan syyttää muita huonosta kasvatuksesta ja puolustelee, että kyllä muutkin paha ovat tehneet. Katkeruus ja häijyys vain lisääntyvät.

Eräänä päivänä Inkeri kuulee pienen tytön kuulevan hänen varoittavan tarinansa ja säälivän häntä ja itkevän hänen puolestaan. Ensimmäistä kertaa Inkeri alkaa sulaa. Sitten pitkän kärsimysajan jälkeen tuo Inkeriä itkenyt tyttö kuolee ja muistaa lähtönsä hetkellä Inkeriä ja vetoaa rukouksessa tämän puolesta. Nähdessään Inkerin tilan, kuolleen sielu itkee ja tunnustaa itsekin syntiä tehneensä, joten eikö armoa löytyisi piinatulle?

Lopulta Inkeri on kykenevä itekin näkemään pahat tekonsa ja katumaan niitä. Hän muuttuu linnuksi, joka pääsee lentämään suloiseen ulkoilmaan Jumalaa hiljaisesti ylistäen, mutta se ei pysty laulamaan. Lintu lähtee sen sijaan auttamaan toisia lintuja löytämään ruokaa kylmässä talvessa. Lopulta se on antanut toisille murusia kokonaisen leivän edestä ja silloin se lentää pois kohti aurinkoa.

Päähenkilö: Inkeri

Menetykset: Vapauden menetys, kodin menetys, oman elämän menetys, terveyden, psyykkisten tai fyysisten ominaisuuksien menetys/oma fyysinen kärsimys

Reaktiot: Kateus / katkeruus, kapina menetystä vastaan, syyttely, kovettuminen

Menetyksistä selviytyminen: Uskonto, auttaminen, hyvittäminen, uudelleenmäärittely

LIITE 2

Satuaineistosta pois karsitut sadut

Ei päähenkilöitä

1. Kana-Kreetan perhe
2. Kummisedän kuvakirja
3. Kätketty muttai ei unohdettu
4. Tuuli kertoo Valdemar Daaesta
5. Kansanlaulun lintu

Ei tarinaa

1. Feeniks-lintu
2. Holger Danske
3. Hyvä tuuli
4. Isoäiti
5. Joutsenen pesä
6. Kunnian orjantappuratie
7. Kuva linnanvallilta
8. Muuttopäivä
9. Onnettaren kalossit
10. Pienet vihreät
11. Sanaton kirja
12. Tuhma Poika
13. Täti hammassärky
14. Uuden vuosisadan runotar
15. Valtameren äärellä
16. Vanha hautakivi
17. Vartoun ikkunassa
18. Viikonpäivät
19. Vuosituhansien kuluttua

Ei reaktioita

1. Haikarat
2. Ib ja pikku Kirsti
3. Jotakin
4. Kaulus
5. Keijukaiskumpu
6. Kellosyväne
7. Lehti taivaasta
8. Lentävä matka-arkku
9. Paha ruhtinas
10. Parsinneula
11. Rupikonna
12. Tarhakukko ja viirikukko
13. Tuhma-Jussi
14. Vanha kirkonkello
15. Vänø ja Glanø

Ei selviytymistä

1. Ankkatarhassa
2. Dryadi
3. Kullanmuru
4. Liejun kuninkaan tytär
5. Paratiisin puutarha
6. Ruusu Homeroksen haudalta
7. Ruusunhaltija
8. Sydänsuru
9. Tattari
10. Tuhatkauno
11. Vanha talo'
12. Varjo

Ei menetyksiä

1. Onnellinen perhe
2. Paikka kirkonkellona
3. Pietari, Petteri ja Pekka
4. Pikajuoksijat
5. Portinavain
6. Portinvartijan poika
7. Puutarhuri ja herrasväki
8. Pырstötähti
9. Päivänpaisteen tarinoita
10. Rahaporsas
11. Rampa
12. Ruokakauppiaan tonttu
13. Rääsyt
14. Se on totinen tosi
15. Seljaemo
16. Sepä oli keksintö?
17. Suuri merikäärme
18. Taika-arkku, kuninkaan tytär
19. Tanssi, tanssi, tyttisein!
20. Tavattomin
21. Toinen menetti toisen
22. Tonttu ja emäntä
23. Torninvartijan Olli
24. Tuhma-Jussi
25. Tuulimylly
26. Täti
27. Vaarinisä
28. Vanhan tammen viimeinen uni
29. Vesipisara
30. Viimeinen helmi

31. Viisi hernettä
32. Virvalaiset ovat kaupungissa, sanoo rimpimuori
33. Vuoden tarina

LIITE 3

Kaikki tutkimukseen valitut sadut

1. Aapiskirja
2. Anna-Liisa
3. Bøglumin piispa ja hänen sukulaisensa
4. Etana ja ruusupensas
5. Hopeakillinki
6. Hyppyniekat
7. Hän ei kelvannut mihinkään
8. Ib ja pikku Kirsti
9. Iso Niilo ja pikku Niilo
10. Juutalaistyttö
11. Jääneito
12. Kaksi neitsyttä
13. Kaunis
14. Keisarin uudet vaatteet
15. Kertomus
16. Kertomus dyneiltä
17. Kihlatut
18. Kirppu ja professori
19. Kukin paikalleen
20. Kuusi
21. Kynttilät
22. Lapsi haudassa
23. Lastenkamarissa
24. Lumikello
25. Lumikuningatar
26. Matkatoveri
27. Metallisika
28. Mitä vanha Johanna kertoi
29. Naapurukset
30. Nukketeatteri
31. Ohdakkeen kokemukset
31. Onni voi piillä puupalikassa
32. Paimentyttö ja nokikolari
33. Palanen helminauhaa
34. Pellava
35. Perhonen
36. Peukalo-Liisa
37. Pieni merenneito
38. Pieni tulitikkutyttö
39. Pikku lidan kukkaset
40. Piilipuun alla
41. Pieni Tuk
42. Psyyke
43. Pullonkaula
44. Punaiset kengät
45. Ruma ankanpoikanen
46. Satakieli
47. Siinä on eroa
48. Sikopaimen
49. Sittiäinen
50. Teekannu
51. Todellinen prinsessa
52. Tulukset
53. Tyttö joka astui leivän päälle
54. Vakaa tinasotamies
55. Vanha katulyhty
56. Vanhanpojan yömyssy
57. Viimeisenä päivänä
58. Viisasten kivi
59. Villijoutsenet
60. Ystävyyden liitto
61. Äiti

LIITE 4

Saduista löytyneiden reaktioiden kaikki luokat

Avun ja lohdun etsiminen

1. Luonnon kauneuden ihailu
2. Menetetyn muistelu ja ajattelu
3. Kuolemaan liittyvät rituaalit
4. Uskonnollinen toivo

Tunne

1. Itku ja muut surun ilmaisut
2. Vallan antaminen surulle muun elämän kustannuksella
3. Katumus ja syyllisyys
4. Epätoivo
5. Tyyneys
6. Menetyksen kieltäminen
7. Pelon valtaan antautuminen
8. Hämmennys
9. Neuvottomuus
10. Sitkeä pyrkimys menetyksen palauttamiseen
11. Ihmetys mahdollisuudesta korvata menetys arkisin keinoin
12. Itseinho
13. Harmittelu / paha mieli / pettymys
14. Kateus / katkeruus
15. Ivallisuus ja pilkallisuus
16. Huumorin käyttö
17. Omien päämäärien eteen ponnistelu
18. Ihmetteley, hämmennys

19. Ilo siitä, että sai omistaa menetetyn asiat

20. Häpää

Yritteliäisyys

1. Pois lähteminen
2. Pyrkimys menetyksen takaisin saamiseen
3. Äärimmäiset ponnistukset menetyksen palauttamiseksi
4. Epäitsekäät teot
5. Koston tai oikeuden etsintä
6. Itsetutkiskelu
7. Pyrkimys oman toiminnan hyvitämiseen
8. Lannistumattomuus
9. Uusien ideoiden keksiminen

Kieltäminen

1. Menetyksessä kiinni roikkuminen
2. Kapina menetystä vastaan
3. Kostonhalu
4. Syyttely
5. Kovettuminen
6. Selittely, oman toiminnan oikeutus
7. Menetetyn asian vähättely
8. Jäljelle jääneiden mahdollisuuksien vähättely

LIITE 5**Saduista löytyneet kaikki menetykset**

Menetysten luokat saduissa	Määrä
Rakkaan/omaisen menetys	23
Kodin menetys	18
Sosiaalisen aseman menetys	13
Toiveiden täyttymättömyys/epäonnistuminen tavoitteissa	10
Vapauden menetys	9
Elämän mahdollisuuksien menetys	9
Omaisuuuden menetys tai nautintojen menetys	8
Oman elämän menetys	8
Terveyden, psyykkisten tai fyysisten ominaisuuksien menetys/oma fyysinen kärsimys	8
Arvokkuuden menetys	8
Ihastuksen / rakastumisen kohteen menetys	6
Mielentyyneyden menetys	2
Ystävyysmenetys	1

Liite 6

Saduista löytyneet menetysten alaluokat esimerkkisaduissa

Menetysten alaluokat esimerkkisaduissa				
Sikopaimen	Villijoutsenet	Kihlatut	Todellinen prinsessa	Tyttö joka astui leivän päälle
Elämän mahdollisuuksien menetys	Kodin menetys	Ihastuksen / rakastumisen kohteen menetys		Vapauden menetys
Arvokkuuden menetys	Rakkaan/omaisen menetys	Arvokkuuden menetys		Kodin menetys
	Terveyden, psyykkisten tai fyysisten ominaisuuksien menetys/oma fyysinen kärsimys		Toiveiden täyttymättömyys/epäonnistuminen tavoitteissaan	Terveyden, psyykkisten tai fyysisten ominaisuuksien menetys/oma fyysinen kärsimys
	Omaisuuksien menetys			Oman elämän menetys
	Sosiaalisen aseman menetys			

Liite 7

Esimerkkisaduista löytyneet selviytymisen keinot

Selviytymisen keinojen alaluokat esimerkkisaduissa				
Sikopaimen	Villijoutsenet	Kihlatut	Todellinen prinsessa	Tyttö joka astui leivän päälle
Kekseliäisyys	Luonnon kau- neudesta lohdu- tuksen etsintä	Oman minäkä- sityksen muut- taminen	Kekseliäisyys	Keskittyminen toisten auttami- seen
Aloitteen ottaminen omiin käsiin	Uskonnollisen toivon varaan asettuminen		Aloitteen ot- taminen omiin käsiin	Omien tekojen hyvittäminen / katumus / itsen uudelleen määrit- tely
Menetyksen unoh- taminen tai totea- minen, ettei se me- netys ollutkaan	Ponnistelut me- netyksen takaisin saamiseksi	Menetyksen unohtaminen tai toteaminen, ettei se mene- tys ollutkaan		Ponnistelut me- netyksen takaisin saamiseksi
Omanarvontunteen säilyttäminen	Aloitteen otta- minen omiin käsiin			